

The European Union
for Georgia
ENPARD

ԾԱԼԿԱՅԻ ՏԵՂԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՌԱԶՄԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԵՄԵՐԱԿԱՆ
EMBRACETsalka

Փաստաթուղթը մշակվել է Եվրամիության աջակցությամբ: Նրա բովանդակության համար ամբողջովին պատասխանատու է CENN եւ չի նշանակում, որ այն արտացոլում է Եվրամիության հայեցողությունը: Փաստաթուղթը պատրաստվել է նախագծի՝ տեղական լիդերները կայուն զարգացման համար Ծալկայի բազմաթիվ միսիցիալալիտետում («Սա Ծալկան է») շրջանակներում

Դեկտեմբեր 2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. Մեթոդաբանություն.....	4
2. Տեղական զարգացման խումբ – LAG	5
3. Ծախսային մոնիցինգային տեսության ամփոփումը	8
3.1 Մոնիցինգային տեսության ընդհանուր բնութագիրը	8
3.2 Ռեզիլիենտ եւ լանդշաֆտը	8
3.3 Հիդրոգրաֆիկ ցանց.....	10
3.4 Կլիման	10
3.5 Հողածածկույթը.....	11
4. Ծախսային մոնիցինգային տեսության ժողովրդագրական եւ սոցիալական իրավիճակը	12
4.1 Բնակչությունը եւ ժողովրդագրությունը Ծախսային մոնիցինգային տեսությամբ ..	12
4.2 Ծախսային մոնիցինգային տեսության սոցիալական իրավիճակը	17
5. Ծախսային մոնիցինգային տեսության գյուղի անհրաժեշտությունների հետազոտում	21
5.1 Հետազոտության արդյունքները	21
5.2 Եզրակացություններ եւ հանձնարարականներ.....	24
6. Ծախսային մոնիցինգային տեսության զբոսաշրջային պոտենցիալի եւ մշակութային ժառանգության հետազոտում	25
6.1 Ծախսային մոնիցինգային տեսության զբոսաշրջային ռեսուրսները	26
6.2 Եզրակացությունները եւ հանձնարարականները.....	27
7. Մոնիցինգային տեսության մարտահրավերները եւ նրանց լուծման ուղիները	29
8. Մոնիթորինգ եւ գնահատում.....	37

1. ՄԵԹՈԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Տեղական զարգացման ռազմավարությունը Ճալկայի մունիցիպալիտետում բնակվող տեղական բնակչության մտապատկերն է մունիցիպալիտետի զարգացման հետ կապված:

Ռազմավարության հիմնական նպատակն է մունիցիպալիտետի բնակչության սոցիալական ինտեգրման բարելավումը, սոցիալական ծառայությունների մատչելիության ապահովում եւ նոր տնտեսական հնարավորությունների ստեղծում մասնակցային պլանավորման ճանապարհով: Ռազմավարության ակնկալվող արդյունքներն են՝ Ճալկայի մունիցիպալիտետում աղքատության մակարդակի նվազեցումը, բնակչության բնակելի միջավայրի բարելավում եւ գոյություն ունեցող տնտեսական, սոցիալական եւ բնապահպանական մարտահրավերների լուծումը:

Ռազմավարության մշակման մեթոդաբանությունը հիմնվում է LEADER մոտցմանը եւ սկզբունքներին, ինչը նշանակում է բնակչության անհրաժեշտության ավելի լավ գնահատման եւ առաջին պլան մղելու տեսանկյունով, աշխատանքի գործընթացում տեղացիների բազմակողմանի ընդգրկվածության ապահովում: Այսպիսի նշանավոր եւ առաջնահերթային հարցը ճիշտ լուծելու նպատակով, ռազմավարության մշակման առաջին փուլում, Ճալկայի տեղական զարգացման խմբին անցկացվեց ինտենսիվ թերյինհանգրվաններ LEADER սկզբունքներին հիմնված տեղական զարգացման ռազմավարության մշակման ուղղությամբ:

Ճալկայի մունիցիպալիտետի տեղական զարգացման ռազմավարությունը իր մեջ ներառում է վերլուծական եւ ռազմավարական մասերը, այդ թվում մոնիթորինգը եւ գնահատումը: Ռազմավարության վերլուծական բաժինը ի նկատի ունի Ճալկայի մունիցիպալիտետի քանակական վերլուծությունը տարբեր ուղղություններով, որը ռազմավարության մշակման առաջին փուլում իրագործվեց CENN-ի եւ Նախագծի համագործակից կազմակերպությունների կողմից (GFA եւ IfLS) եւ իր մեջ ներառում էր ինչպես առկա գրականության մեկնաբանությունը, այնպես՝ դաշտային հետազոտությունը: Մունիցիպալիտետի քանակական վերլուծության ամրապնդման նպատակով անցկացվեց որակական հետազոտություն եւ ըստ բնագավառների մշակվեց այսպես կոչված SWOT վերլուծություն, տարբեր սեկտորների ներկայացուցիչների բարձր ընդգրկվածությամբ: SWOT վերլուծությունում մանրամասնորեն է քննարկված մունիցիպալիտետի առաջնահերթային ոլորտները, որի արդյունքում ուրվագծվեց ռազմավարական տեսանկյունով նշանավոր գործողության տարածություն:

Ճալկայի մունիցիպալիտետի տեղական զարգացման ռազմավարության վերլուծական բաժնին հիմք դրվեց Նախագծի շրջանակներում մշակված հետեւյալ թեմատիկ հետազոտությունները՝

- Ճալկայի մունիցիպալիտետի ժողովրդագրական եւ սոցիալական իրավիճակը;
- Ճալկայի մունիցիպալիտետի գյուղատնտեսության ամսհարժեշտությունների հետազոտում;
- Ճալկայի մունիցիպալիտետի զբոսաշրջային պոտենցիալի եւ մշակութային ժառանգության հետազոտում:

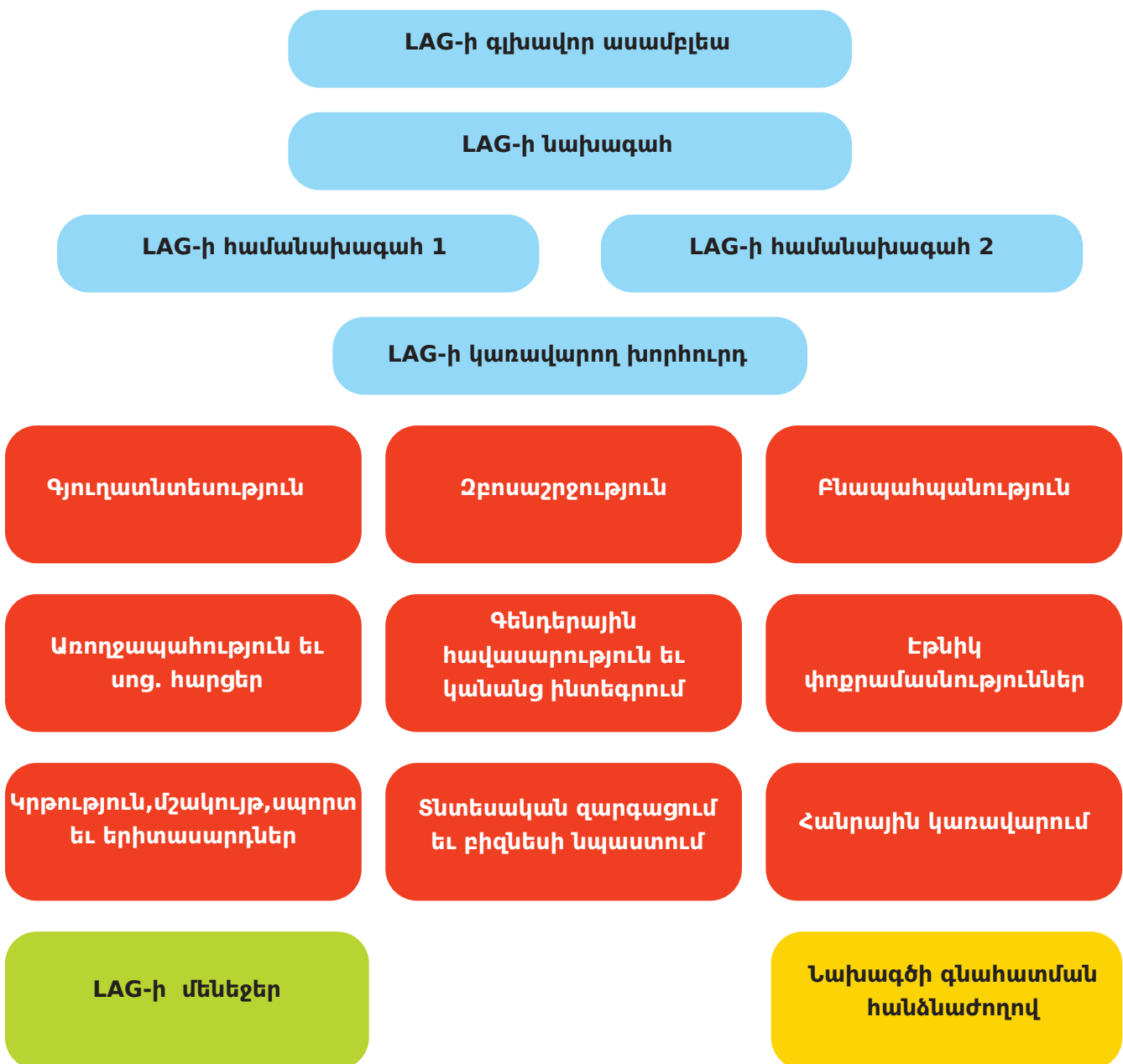
Ռազմավարական մասը պարունակում է վերլուծական մասից բխող առանձնացված թեմաները եւ անհրաժեշտությունները, որը համաձայնեցված է LAG-ի կառավարող խորհրդի հետ եւ, որի առաջնահերթայնությունը էլ, տեղական զարգացման խմբի սեկտորային խմբերն են ճանաչել:

¹ Կրաստանի գյուղատնտեսության եւ գյուղի զարգացման ռազմավարություն 2021-2027; Կրաստանի շրջանային զարգացման ծրագիր; Ճալկայի մունիցիպալիտետի առաջնահերթությունների փաստաթուղթ; Կրաստանի վիճակագրության ազգային ծառայության հրապարակումներ; սոցիալական ծառայության գործակալության հրապարակումներ:

2. ՏԵՂԱԿԱՆ ՉԱՐԳԱՑՄԱՆ ԽՈՒՄԲ - LAG

Ճակայի տեղական զարգացման խումբը՝ LAG, հասարակական միություն է, որը կազմված է մասնավոր, քաղաքականության եւ հանրային ոլորտի ներկայացուցիչներից եւ հիմնվում է կամավոր անդամակցության սկզբունքին:

LAG-ի անդամակցություն, կազմը (Կազմակերպչական կառուցվածքը), ընտրման գործընթացը, ռոտացիայի քաղաքականությունը եւ այլ ինստիտուցիոնալ հարցերը կարգավորվում է ըստ LAG-ի կանոնադրության: Կանոնադրության համաձայն LAG-ը կառավարում է ղեկավարը, ով հսկում է նրա գործունեությունը: Ղեկավարին օգնում է երկու համաղեկավար: Ղեկավարին եւ համաղեկավարներին LAG-ի անդամներն են ընտրում:

LAG-ի գործունեությունը հիմնվում է LEADER մոտեցման յոթ հիմնական սկզբունքներին՝

«Սա ճալկան է» նախագծի շրջանակներում, համամասնակցային մոտեցման ճանապարհով, LAG-ի հիմնական նպատակները եւ խնդիրները սահմանվեց, որի միջոցով էլ հնարավոր դարձավ տեղական զարգացման ռազմավարության իրականացումը:

Նշված նախագծի շրջանակներում LAG-ի հիմնական նպատակն է նպաստել հետեւյալ ուղղություններին՝

- Գյուղի սոցիալ-տնտեսական զարգացում;
- Միջավայրի պահպանություն եւ կանաչ տնտեսություն;
- Զբոսաշրջության եւ բիզնեսի զարգացում;
- Կանանց եւ երիտասարդների ընդգրկվածություն;
- Կրթություն, մշակույթ, սպորտ եւ երիտասարդություն;
- Առողջապահություն եւ սոցիալական հարցեր;
- Հանրային կառավարում;
- Եթնիկ փոքրամասնության ինտեգրում:

«Սա ճալկան է» նախագծի շրջանակներում, LAG-ը կատարում է հետեւյալ խնդիրները՝

- Սահմանում է գյուղի զարգացման համար անհրաժեշտ առաջնահերթություններ մոնիթինգային տեղի հնարավորությունների եւ մարտահրավերների վերլուծության հիման վրա;
- Տեղական թեմի հետ խորհրդատվությունների արդյունքում բացայատում է բնակչության բնակելի միջավայրի-պայմանների հիման վրա պայմանավորված տեղական անհրաժեշտությունները;
- Սահմանում է տեղական զարգացման ռազմավարություն (LDS) ազգային ռազմավարությունների հետ համապատասխանությամբ;
- Բնակչությանը հաղորդում է լրիվ եւ համապարփակ տեղեկություն տեղական

- զարգացման ռազմավարության վերաբերյալ;
- Տարածում է տեղեկություն հասարակության մեջ դրամաշնորհային դիմումի ներկայացման բոլոր ընթացակարգերի վերաբերյալ եւ պարզաբանում է այս ընթացակարգերը;
- Ստեղծում եւ ապահովում է դրամաշնորհային նախագծերի քննարկման, գնահատման, ընտրման, իրագործման եւ մոնիթորինգի թափանցիկ եւ ոչ խտրականական ընթացակարգերը:

Ծավկայի տեղական զարգացման խումբը համագործակցում է Վրաստանի օրենսդրական եւ գործադիր իշխանության կառուցների հետ, տեղական եւ միջազգային կազմակերպությունների եւ անհատ անձանց հետ:

Կառավարիչ խորհուրդը, գլխավոր ասամբլեի սեկտորային խմբերի հետ միասին, ամենակարեւոր առաջնահերթությունները սահմանեց եւ վերջնական ձեւավորեց այն ուղղությունները, որոնք պատասխանում են Ծավկայի մունիցիպալիտետի մարտահրավերներին եւ ամբողջովին արտացոլում է մունիցիպալիտետի անհրաժեշտությունները:

Այս ուղղություններն են՝

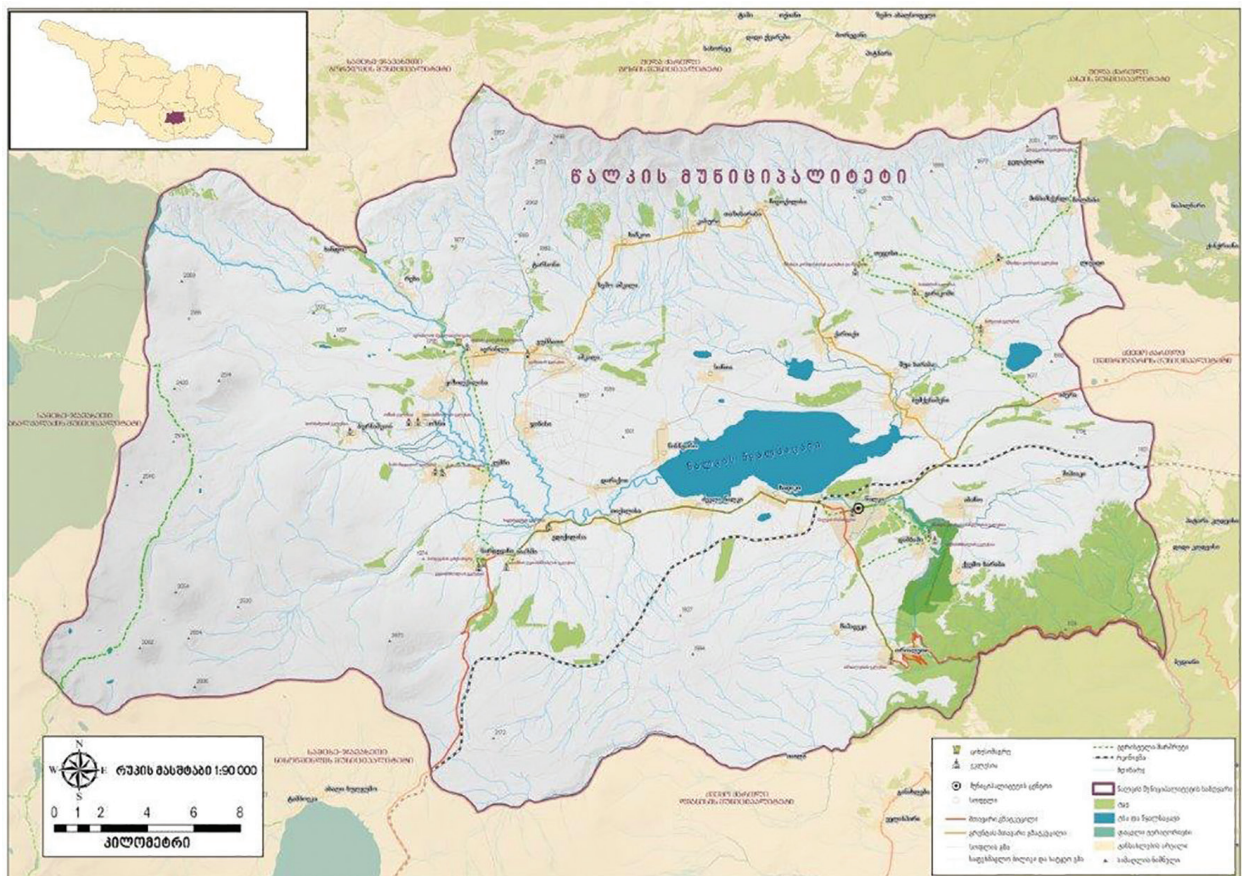
- Գյուղատնտեսություն (շրջանային արժեշղթայի զարգացում);
- Չբուսաշրջության զարգացման նպաստում;
- Ոչ գյուղատնտեսական գործունեության նպաստում;
- Միջավայրի պահպանություն եւ բնական ռեսուրսների կառավարում;
- Կրթություն, մշակույթ, սպորտ եւ երիտասարդներ;
- Առողջապահություն եւ սոցիալական հարցեր;
- Գեոդեզիայի հավասարություն և կանանց ինտեգրում:

3. ԾԱԼԿԱՅԻ ՄՈՒՆԻԳԻՊԱԼԻՏԵՏԻ ԱՄՓՈՓՈՒՄԸ

3.1 ՄՈՒՆԻԳԻՊԱԼԻՏԵՏԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Ծալկայի մունիցիպալիտետը Վրաստանի հարավ-արևելյան մասում է գտնվում, Զվեմո Զարթլի տարածաշրջանում: Նրան հյուսիսից սահմանակցում է Բորժոմի, Գորի եւ Կասպի մունիցիպալիտետները, արեւմուտքից՝ Ախալքալաքի մունիցիպալիտետը, հարավից Նինոծմինդայի եւ Դմանիսի մունիցիպալիտետները:

Ծալկայի մունիցիպալիտետի ընդհանուր մակերեսը 1,050,6 կմ² է: Այն գտնվում է չափավոր խոնավ մերձարևադարձային կլիմայական շրջանում, միջին բարձրությունը ծովի մակարդակից 1,400 մետր է: Վարչային կենտրոնն է քաղաք Ծալկան:

3.2 ՌԵԼԻԵՖԸ ԵՒ ԼԱՆԴՇԱՓՏԸ

Ծալկայի մունիցիպալիտետի մորֆոլոգիական տեսքը, հիմնականում ստեղծվում է տեքտոնային եւ սառցապատման գործընթացներով առաջացած ռելիեֆի ձևերը՝ միջին բարձրության եւ ավելի վերեւ ձգված լեռները, հրաբխային գագաթները, տեքտոնային հովտափոսերը, գետանտիկլինալ բլուրները, կիրճանման հովիտները եւ այլն:

Հիմնական Օրագրական միավորներն են՝

1. Ծալկայի հովտափոսը – ընդհանուր օրագրական առանձնահատկությունների տեսանկյունով, Ծալկայի հովտափոսը ծ.մ. 1,500–1,900 մ. բարձրության վրա գտնվող սարահարթ է: Սարահարթի սահմաններում նեոգենային տարիքի հրաբխային լավաների ծալքավորման հետեւանքով առաջացել է նեղ գեոանտիկլինալ բլուրներ եւ սինկլինալին գոգահովիտներ, որը ընդհանուր առմամբ, նշված քարանձավի կառուցվածքային ռելիեֆն է ստեղծում:

Առաջին հերթին, հարկ է նշել, որ հովտափոսի հատակին՝ հյուսիսը դեպի հարավ ուղղությամբ ձգված է գեոանտիկլինալ բարձրավանդակը, այդպես կոչված «Ծալկայի բլուրը»: Այս վերջինը մի քանի տեղում գետերով է հատվում, այսպիսի տեղերում, խորը երոզիայի ներգործության հետեւանքով կիրճանման հովիտներ են առաջացել: Ըդհանրապես կիրճանման հովիտները ծալկայի հովտափոսերում բավականին լայն են տարածված:

Երոզային հատման խորությունը այս կիրճերում, միջինով 30-50մ-ից մինչեւ 200-300մ է հասնում:

Ծալկայի բլուրին գուգահեռ, նրա երկու կողմում զարգացած է մի քանի տափակ հատակով սինկլինալային գոգահովիտները՝ Բեշթաշենը, Կիրիակը, Բարեթը եւ այլն: Այս գոգահովիտները միմյանցիժ անջատված են երկրորդ կարգի Բեշթաշենի, Լիվադի, Բարեթի, Քորուսի գեոանտիկլինալին բլուրներով եւ Ջավախեթի լեռնաշղթայի ստորոտով: Ամենա ընդարձակ գոգահովիտը (ետկարությունը–22կմ.; լայնությունը–9կմ.). սահմանագծված է Հյուսիսից՝ Ծալկայի եւ Բեշթաշենի բլուրներով, Հարավից՝ Քորուսի գեոանտիկլինով եւ Ջավախեթի լեռնաշղթայի ստորոտով: Հովտափոսի հարավ-արեւելյան կողմում տեղակայված են Քորուսի եւ Դաշբաշի գեոանտիկլինալ բլուրները եւ նրանց միջեւ գտնվող Էճանիի սինկլինալին գոգահովիտը: Այս գոգահովիտի ստորոտին Ծ. Մ. 1,480–1,540 մ. բարձրության վրա գտնվում է մունիցիպալիտետի վարչական կենտրոնը՝ քաղաք Ծալկան:

Ծալկայի հովտափոսի մասն է բլրի հյուսիսում գտնվող Թրիալեթի լեռնաշղթայի ստորոտին կցված թեք հարթությամբ բերուկ դաշտավայրը: Այն առաջացել է Թրիալեթի լեռնաշղթայի հարավային սարալանջին, Քցիի գետի եւ նրա ձախ ներհոսանքի, գմբեթի ջրի կողմից, վերին չորրորդական ժամանակաշրջանի բերած բերուկով:

2. Թրիալեթի լեռնաշղթայի արեւելյան հատվածի հարավային սարալանջը -նշված սարալանջը բավականին ինտենսիվորեն է մասնատված Քցիի գետի ձախ ներհոսանքի Երոզային հովիտներով, որը որոշ վայրերում կիրճանման մորֆոլոգիա է ցուցաբերում: Սարալանջի սահմաններում զարգացած է տափակ կամ թույլ դիք հատակով հովտափոսեր (Ռեխի, Թարսունի, Զաբուլի եւ այլն):

3. Ջավախեթի լեռնաշղթան՝ մունիցիպալիտետի սահմաններում գտնվող Ջավախեթի լեռնաշղթայի գագաթնային զույի ռելիեֆում նշանավոր դեր է խաղում բարձրացող տեքտոնային շարժումներով, լավային ներտերիումոլոցիկլոթանհետեւանքով առաջացած նվազհարաբերական բարձրության, վահանձեւ մակերեսներ: Այսպիսի վահանաձեւ կազմավորումները հիշեցնում է սարահարթեր, որոնց մակերեսից գմբեթաձեւ եւ կոնաձեւ հրաբխուները (դալիդադի, գումբաթի եւ այլն) միայն 250–350 մետրով է բարձրացած:

4. Սամսարի լեռնաշղթան՝ մունիցիպալիտետի սահմաններում է մտնում այս լեռնաշղթայի հյուսիսային հատվածի գագաթը եւ արեւելյան էքսպոզիցիայի փեշերը: Ռելիեֆի խոշոր ձեւերից նշանավոր է չորրորդական ժամանակաշրջանի լավաներով կառուցված կոնաձեւ եւ գմբեթաձեւ հրաբխային գագաթները (Սամսար, Թավկեթիլա, Փոքր Շավնաբադա լավ պատկերված խառնարանով, Մեծ Շավնաբադա եւ այլն) Հրաբխերի փեշերի միջեւ ստորին մասերի

բավականին ընդարձակ թաղամասերը ծածկված է «սառցային քայքայման» հետեւանքով առաջացած լավայի վեմերով՝ այսպես կոչվաղ «քարի ծովերով» (Վրացերեն լեզվով Կարկնալի է կոչվում): Սամսարի հրաբխի փեշերին մնացել է հին սառցե դարաշրջանի հետքը շրջանների եւ դռների տեսքով:

Ծալկայի մունիցիպալիտետում տարածված է լանդշաֆտի հետեւյալ տեսակները՝

- Լեռան լավային սարահարթ;
- Լեռան տափաստանի բուսականությունը եւ սեւահող հողածածկույթը;
- Նախալեռների տափաստան դարձած մարգագետինը եւ սեւահող հողածածկույթը;
- Լեռան տափաստան դարձած սուբալպյան մարգագետինը սեւահող հողածածկույթը;
- Սուբալպյան մարգագետինը, լեռան մարգագետնի կունծղային եւ կունծղային-տորֆային հողածածկույթ;
- Ալպյան մարգագետիններ, լեռան մարգագետնի բուսականությամբ եւ պրիմիտիվ կունծղ-տորֆային հողածածկույթներ;
- Միջին լեռներ տերեւավոր անտառներով:

3.3 ՀԻՂՐՈԳՐԱՖԻԿ ԳԱՆՑ

Ծալկայի մունիցիպալիտետը աչքի է ընկնում խիտ հիդրոգրաֆիկ ցանցով: Այստեղ են հոսում բազմաթիվ մեծ եւ փոքր գետեր՝ ավելի նվազ ներհոսանքներով:

Գլխավոր գետը Զցին է, որը Բորջոմի մունիցիպալիտետից է հոսում եւ նրա հետ կա բազմաթիվ փոքր ներհոսանքներ՝ Ճոճիանի, Օզնի, Նարովանի, Գումբաթի եւ այլն:

Սինկլինային հովտափոսերի ստորոտին, նաեւ հրաբխային ապարների երոզիայով առաջացած դեպրեսիաներում, կան բավականին շատ փոքր լճեր (Բարեթի, Լեիլիանի, Երկար լիճը, Ուզունգուլը եւ այլն): Լճերը զուրկ են ջրային ֆաունայից, որոշ տեղերում, լճերի ափերի եզրին, ճահճային բույսերի (Լեյի, Լաքաշի եւ այլն) չնչին շաղկամ է զարգացած:

Հիդրոգրաֆիկ ցանցի նշանավոր օբյեկտ է Ծալկայի (Խրամիեսի) արհեստական ջրամբարը: Ջրամբարը ստեղծվել է լավային գոգահովտում, Զցիի գետի երոզային ներգործության հիման վրա հատված նեղ եւ խորը կիրճը բետոնի ամբարտակով արգելափակման հետեւանքով: Ջրամբարը զբաղեցնում է Բեշթաշենի սինկլինային գոգահովտի արեւելյան մասը ծ.մ. 1,510 մ. բարձրության վրա: Ջրամբարը, դերիվացիոն թունելի միջոցով, ծառայում է հիդրոէլեկտրակայանների կասկադին՝ Խռամիես I եւ Խռամիես II:

Ջրամբարի առավելագույն խորությունը 25 մետր է, ջրի առավելագույն տարողությունը 312 մլն. մ3 է: Ջրամբարի մակարդակը ըստ սեզոնի փոփոխական է՝ այն ցածր է փետրվար-մարտ ամիսներին եւ բարձր է հուլիսին: Մակարդակի տատանման ամպլիտուդան հասնում է 9մ-ի, համապատասխանաբար, ջրամբարի տարածքն էլ փոփոխական է՝ այն փոփոխվում է 5-30 քմ2 սահմաններում: Ջրամբարի ափերը, մեծ մասի վրա, թույլ է թեքված եւ ցածր է, միայն հարավ-արեւելյան մասն է զառիթափ եւ բարձր: Ջրամբարի ափի ակվատորիայում, ձմռանը, սառույցի ծածկույթի առաջացում է նկատվում:

3.4 ԿԼԻՄԱՆ

Ըստ տեղական Օդերևութաբանական կայանների (Ծալկա, Բարեթի, Թրիալեթի եւ այլն) դիտարկման կլիմայի միջինացված տվյալների, ծ.մ. մինչեւ 1,500–1,800մ. բարձրությունը գտնվող տարածքները բնութագրվում են չափավոր խոնավ, սարի մարգագետինը՝ դեպի տափաստանը անցումնային կլիման, ցուրտ ձմեռով եւ համեմատաբար երկարատեւ, տաք սեզոնով: Միջին տարեկան ջերմաստիճանը 6°C է, հուլիսին -16°C , հունվարին -4.8°C , բացարձակ մինիմումը -34°C է իսկ բացարձակ մաքսիմումը 33°C : Մթնոլորտային տեղումների միջին տարեկան գումարը 600–740մմ է: Տեղումների մաքսիմումը գարնանը եւ ամռան սկզբին է գալիս, մինիմումը ձմռանը: Բարձրության ավելցամասն հետ կլիման ավելի խիստ է դառնում:

Ծովի մակարդակից մինչեւ 2,200–2,300 մետր բարձրությունը բնութագրվում է բարձր լեռնային մարգագետնա-տափաստանային կլիմայով, կարճատեւ, հով ամառով եւ երկարատեւ ցուրտ, համեմատաբար նվազ ձյունով ձմեռով: Իսկ ավելի բարձր՝ խիստ, իսկական գարնանից զուրկ կլիմա է՝ գրեթե ամբողջ տարվա ընթացքում, ցածր ջերմաստիճանով եւ համեմատաբար նվազ մթնոլորտային տեղումներով:

3.5 ՀՈՂԱԾԱԾԿՈՒՅԹԸ

Մոնիցինգալիտետի տարածքում, հողածածկույթը, լեռների տարբեր սեւ հողերով է ներկայացված: Ծ.մ մինչեւ 1,800–1,900մ. բարձրությունը գտնվող, մարգագետնի եւ տափաստանի խոտաբույսերով ծածկված, լավային սարահարթերի սինկլինային գոգահովիտներում, զարգացած է միջին (հազվադեպ ուժեղ) հումուսային սարի սեւ հողերը, (հումուսի պարունակությունը 5-7%): Այս տեսակի սարի սեւ հողերի պրոֆիլի վերին մասը առանց կարբոնատի է, կամ նվազ կարբոնատային: Հողածածկույթները հիմքերով բավականին հագեցված է, հարուստ է բույսերի համար անհրաժեշտ սննդի էլեմենտներով՝ առաջին հերթին ազոտով: Համապատասխանաբար, նշված հողածածկույթները բարձր բերքատվությանը են աչքի ընկնում եւ ագրոնոմիական տեսանկյունից, հողագործության զարգացման համար մեծ նշանակություն ունի:

Ռելիեֆի բարձրության աճման հետ փոխվում է լեռան սեւ հողերի պրոֆիլի կառուցվածքը, նվազում է հումուսային հորիզոնի հաստությունը, ավելանում է կարբոնատայնությունը եւ նվազում է հողածածկույթի բերքատվությունը: Ծ. մ. 1,900 մետր բարձրության վրա սարի սեւահող հողածածկույթը հետզհետե փոխարինում է սարի մարգագետնա-տափաստանի տարբեր որակով, կունձղային եւ սեւահող հողածածկույթները: Ավելի վերեւ, 2300–2400 մետրից բարձր, լեռնային մարգագետնի կունձղային-տորֆային հողածածկույթներն են տարածված: Լճերի եւ ջրամբարի ափերի երկայնքով, նաեւ մի քանի ցամաքեցման գործընթացում գտնվող լճերի շրջակայքում, ճահճի կնձղա-տորֆային հողածածկույթի զարգացում է նկատվում:

Դմանխիի եւ Թեթրիձղարոի մոնիցինգալիտետների հարակից տարածքներում, նաեւ Ծալկայի ջրամբարի ներքեւում, հարամ գետի հովտում, լայնատեւեւ անտառով շրջապատված փեշերին, հիմնականում, նվազ հաստության անտառի գորշ հողածածկույթներն են զարգացած:

4. ԾԱԼԿԱՅԻ ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼԻՏԵՏԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ

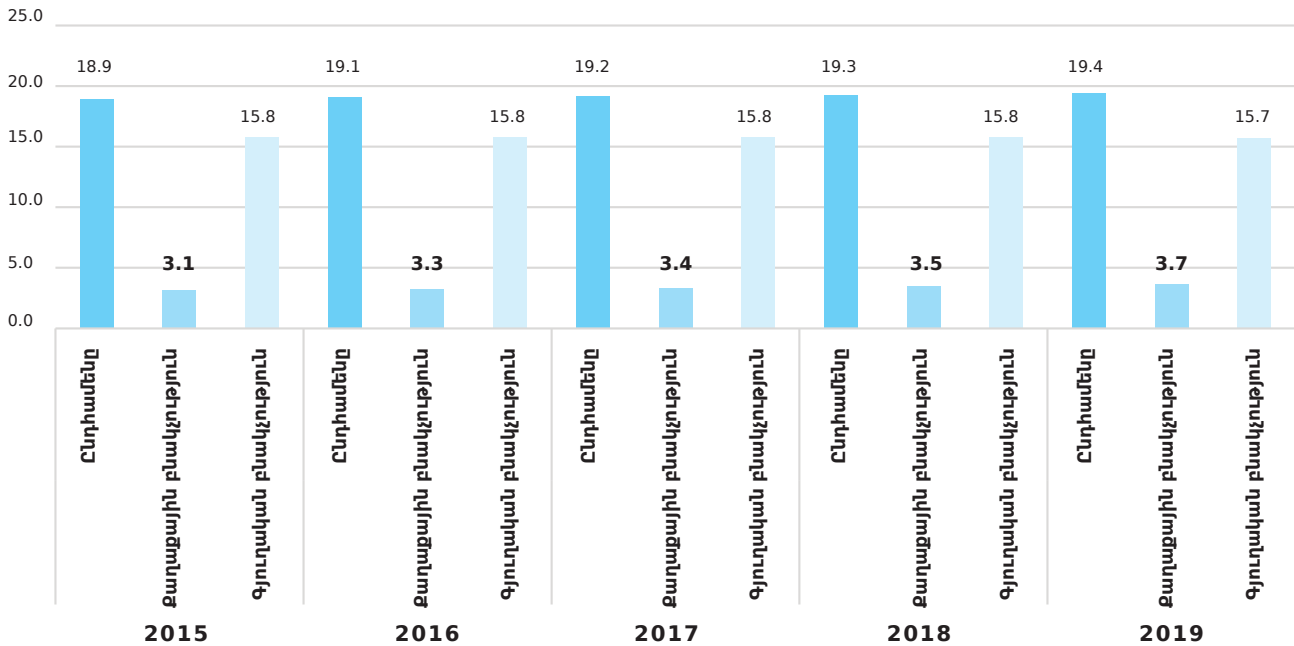
4.1 ԲՆԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԾԱԼԿԱՅԻ ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼԻՏԵՏՈՒՄ

Ըստ Վրաստանի վիճակագրության ազգային ծառայության տվյալների, Ծալկայի մունիցիպալիտետի բնակչությունը 2019 թվականի հունվարի 1-ի դրությամբ, կազմում է 19,400 մարդ: Դրանց թվում է քաղաքային բնակավայրում բնակվող 3,700 մարդ (19%), գյուղական բնակավայրում բնակվող՝ 15,700 մարդ (81%): Մունիցիպալիտետում բնակվող բնակչության մոտավորապես 51% կին է, իսկ 49% տղամարդ: Բնակչության խտությունը 19.8 մարդ/կմ² (Շիրաք Զարթլիի նշված ցուցանիշը 65,9 մարդ/կմ² է):

Ըստ մունիցիպալիտետների, բնակչության քանակը եւ բաժինը Քվեմո Զարթլիում (2019 թիվ)			
№	Մունիցիպալիտետներ	Հազար մարդ	%
Ընդամենը Քվեմո Զարթլին		433	100%
128	Ք. Ռուսթավի	128	30%
128	Մառնեուլի	107	25%
128	Գարդաբանի	81	19%
128	Բոլնիսի	55	13%
128	Դմանիսի	20	5%
128	Թերթիձղարո	22	5%
128	Ծալկա	19	4%

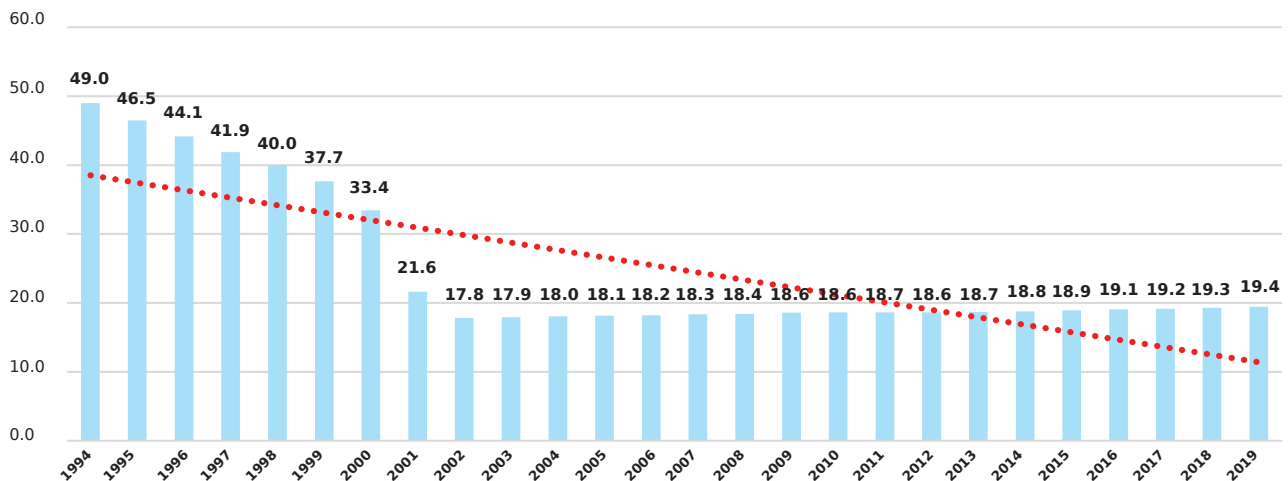
Ծալկայի մունիցիպալիտետի բնակչությունը քանակի տեսանկյունից, ամենացածր մասնաբաժինն ունի Ծալկան՝ Քվեմո Զարթլիի տարածաշրջանում բնակվող ամբողջ բնակչության միայն 4%-ը:

**Բնակչության թվաքանակը հունվարի 1-ի դրությամբ,
ըստ քաղաքային-գյուղական բնակավայրերի, Ճալկայի
մունիցիպալիտետում (Հազար մարդ)**

Ըստ Վրաստանի վիճակագրության ազգային ծառայության տեղեկության Ճալկայի մունիցիպալիտետի բնակչությունը 1994-2019 թվականներին նվազման միտումով էր բնութագրվում: Օրինակ՝ եթե մունիցիպալիտետում 1994 թվականին ապրում էր 49 հազար մարդ, նշված ցուցանիշը 2019 թվականին կազմեց 19,4 մարդ (որը 29,600-ով քիչ է):

**Ճալկայի մունիցիպալիտետի բնակիչների թվաքանակը հունվարի 1-ի
դրությամբ, 1994-2019 թվականներին (հազար մարդ)**

Ճալկայի մունիցիպալիտետում բնակչության նվազում, հիմնական 1994-2002 թվականներին գրանցվեց: Իսկ այս ժամանակաշրջանից հետո 2002-2019 թվականներին հակառակը, ճիշտ է չնչինով, բայց աճում է, ինչը հիմնականում քաղաքային բնակավայրերի բնակիչների հաշվին է տեղի ունենում: Ճալկայի մունիցիպալիտետում կա 1 քաղաք, 2 ավան, 30 թեմ եւ 42 գյուղ:

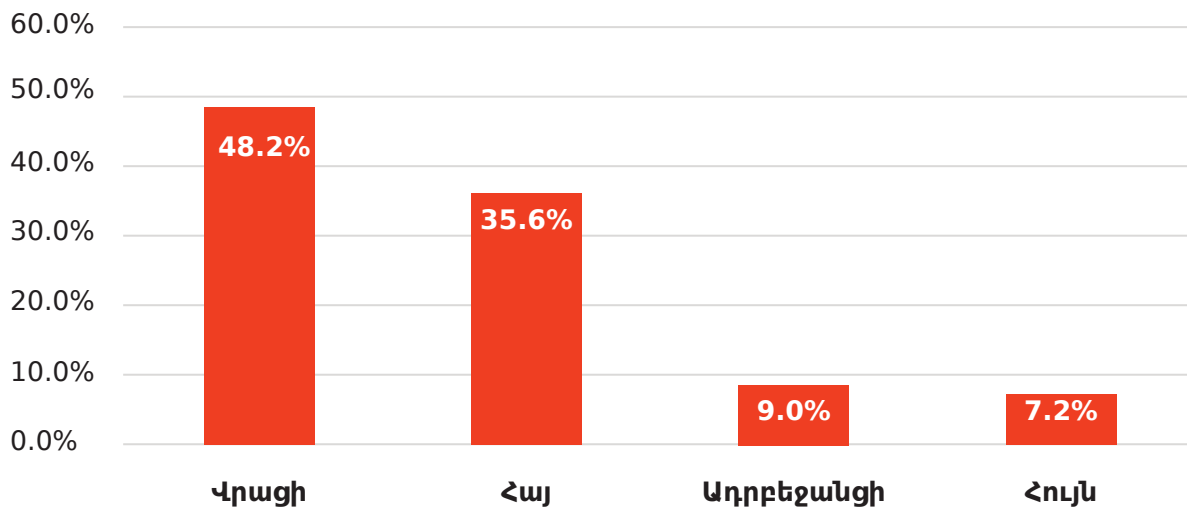
Ծալկայի մունիցիպալիտետի կազմում մտնող վարչական միավորները եւ հիմնական էթնիկ խմբերը 2019 թվականին²

№	Վարչական միավորի անվանումը	Վարչական միավորի կազմում մտնող բնակավայրերը	Հիմնական էթնիկ խմբերը
1	Ավրանլո	Գյուլ Ավրանլո	Հույն 55%
2	Ար-Սարվան	Գյուլ Առջեւան-Սարվան, Չոլիան, Գոդակլար	Ադրբեջանցի 99%
3	Թեջիս	Գյուլ Թեջիս	Ադրբեջանցի 99%
4	Ծալկա	Քաղաք Ծալկա, Գյուլ Տբեթ	Վրացի 87%
5	Կոխտա	Գյուլ Կոխտա, Խարեբա, Չրդիլիսուբանի	Վրացի 86%
6	Բարեթի	Գյուլ Բարեթի, Լիվադի, Իմերա, Սաբեճիսի	Վրացի 76%
7	Բեշթաշեն	Գյուլ Բեշթաշեն, Ախալշենի, Սամադլո	Վրացի 73%
8	Բեդիանի	Ավան Բեդիանի, ավան Խռամիեսի	Վրացի 48%
9	Թրիալեթի	Ավան Թրիալեթի, Գյուլ Կավթա	Վրացի 85%
10	Ծինծղարո	Գյուլ Ծինծղարո, Գյուլ Սանտա	Վրացի 66%
11	Սամբա	Գյուլ Սամբա	Վրացի 91%
12	Գումբաթի	Գյուլ Գումբաթի	Վրացի 97%
13	Սաղդրիոնի	Գյուլ Սաղդրիոնի	Վրացի 95%
14	Գանթիադի	Գյուլ Գանթիադի	Վրացի 94%
15	Բարիթա	Գյուլ Բարիթա	Վրացի 88%
16	Ռեխա	Գյուլ Ռեխա	Վրացի 95%
17	Խանդո	Գյուլ Խանդո	Վրացի 99%
18	Արծիվան	Գյուլ Արծիվան	Վրացի 77%
19	Չիվթ-Կիլիսա	Գյուլ Չիվթ-Կիլիսա, Թամալ-Խարաբա	Հայ 100%
20	Աշկալա	Գյուլ Աշկալա	Հայ 100%
21	Աիազմա	Գյուլ Աիազմա	Հայ 100%
22	Բուռնաշեթ	Գյուլ Բուռնաշեթ	Հայ 99%
23	Դաշբաշ	Գյուլ Դաշբաշ	Հայ 96%
24	Դարակով	Գյուլ Դարակով	Հայ 99%
25	Կուշ	Գյուլ Կուշ	Հայ 99%
26	Կիզիլ-Կիլիսա	Գյուլ Կիզիլ-Կիլիսա	Հայ 99%
27	Կաբուռ	Գյուլ Կաբուռ	Հայ 98%
28	Նարդեվան	Գյուլ Նարդեվան	Հայ 99%
29	Օզնի	Գյուլ Օզնի	Հայ 99%
30	Խաչկով	Գյուլ Խաչկով	Հայ 98%

Ընդ` 44 բնակավայր

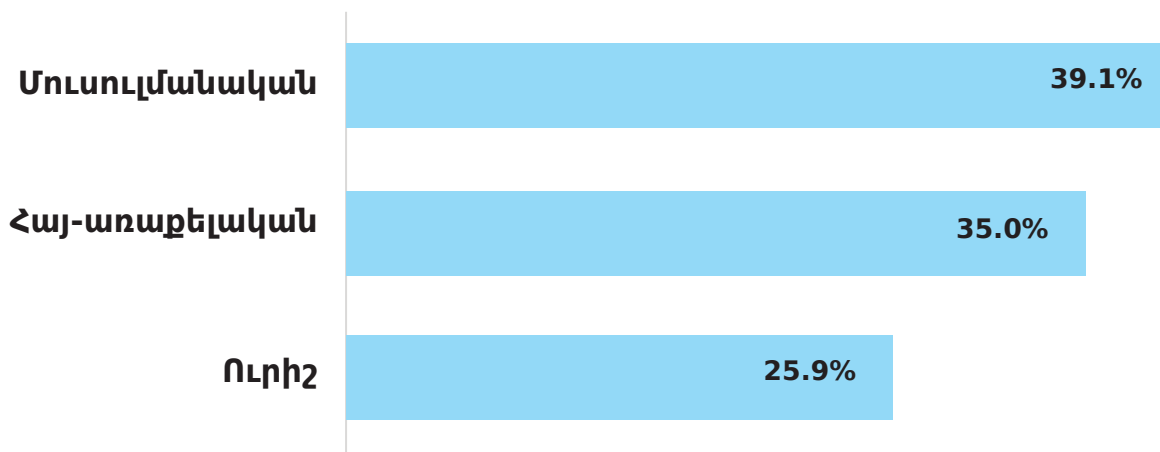
Ծալկայի մունիցիպալիտետի 30 վարչային միավորից, Էթնիկապետ, հիմնականում, 15 գյուղեր են Վրացիներով բնակեցված, Ադրբեջանցիներով՝ 2 գյուղ, Հույներով՝ 1 գյուղ եւ Հայերով՝ 12 գյուղ

Ծալկայի մունիցիպալիտետի բնակչությունը ըստ Էթնիկ պատկանելության 2019 թվականին

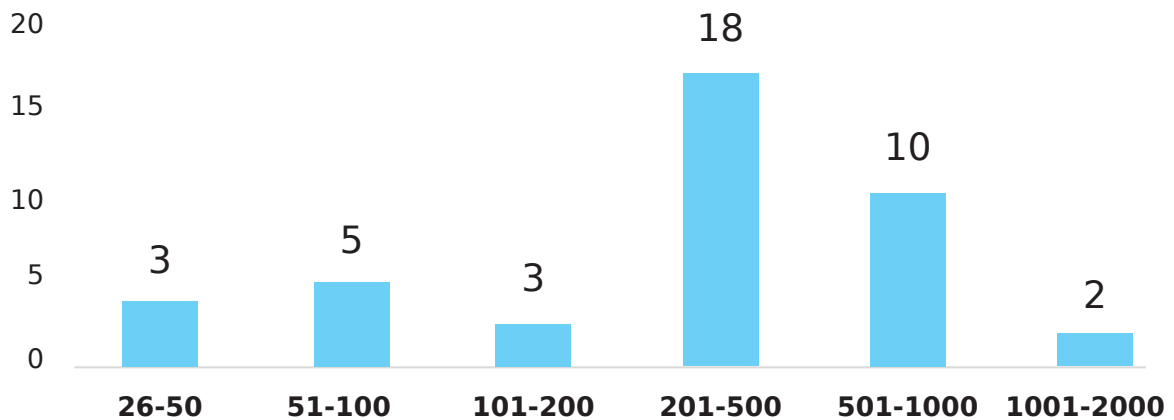

Ըստ Ծալկայի մունիցիպալիտետի քաղաքապետի տեղեկության, Ծալկայի մունիցիպալիտետի բնակիչների 48,2% Էթնիկ Վրացի են, 35,6% - հայ են, 9,0% - Ադրբեջանցի են եւ 7,2% - Հույն են:

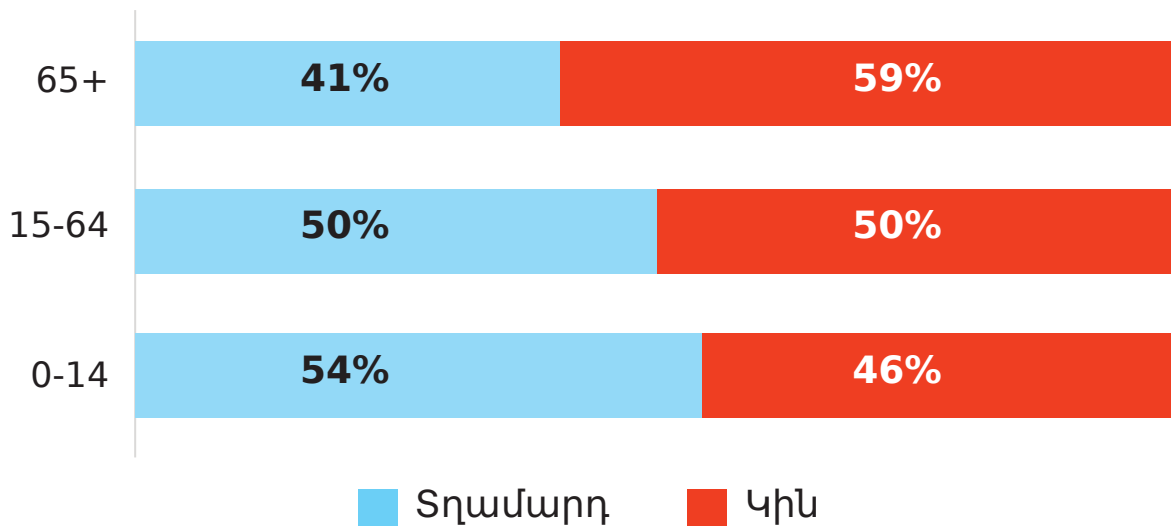
Ծալկայի մունիցիպալիտետի բնակչության բաշխումը ըստ հավատքի (2014 թվական)

**Ճալկայի մունիցիպալիտետի գյուղական բնակավայրերի
խմբավորումը ըստ բնակչության թվաքանակի 2014
թվական (ընդ. 41 գյուղ)**

**Ճալկայի մունիցիպալիտետի բնակչության
բաշխումը ըստ հիմնական տարիքային խմբերի եւ
սեռի 2014 թվականին**

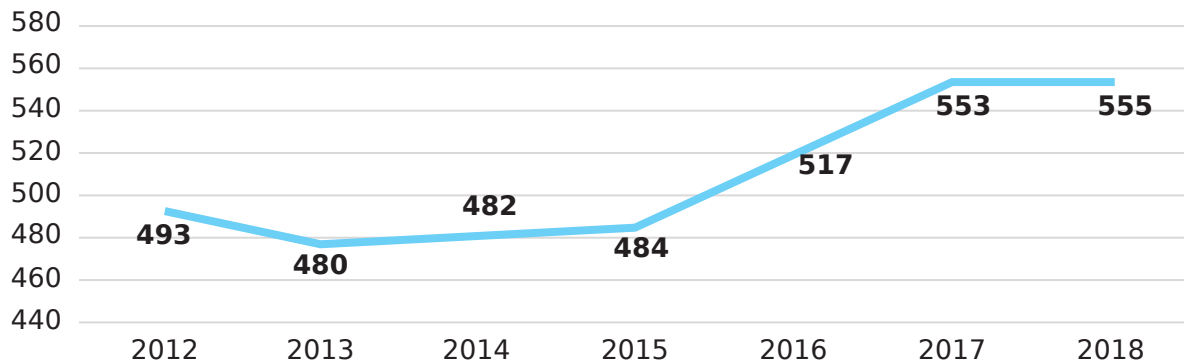
Ըստ վիճակագրության ազգային ծառայության տվյալների, Ճալկայի մունիցիպալիտետում այնպիսի գյուղական բնակավայրերի քանակը, որտեղ 201-500 բնակիչ է բնակվում, ամենաշատն է՝ 18 գյուղ, 501-1000 բնակիչով ներկայացված է 10 գյուղ, իսկ այնպիսի գյուղական բնակավայրերի քանակը, որտեղ 1001-2000 բնակիչ է, մունիցիպալիտետում միայն երկուսն են:

Ճալկայի մունիցիպալիտետում 0-14 տարեկան բնակչի մասնաբաժինը ամբողջ բնակչության մեջ 21.8 տոկոս է, աշխատունակ տարիքում գտնվող բնակչության (15-64 տարեկան տարիքային խումբը) մասնաբաժինը հասնում է 65.5 տոկոսի, իսկ 65 տարեկան եւ ավելի տարեց բնակչության մասնաբաժինը կազմում է 12.7 տոկոս:

4.2 ԾԱԼԿԱՅԻ ՄՈՒՆԻԳԻՊԱԼԻՏԵՏԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԻՐԱՎԻՃԱԿԸ

Ըստ սոցիալական ծառայության գործակալության տեղեկության, Ծալկայի մունիցիպալիտետում սոցիալական փաթեթով օգտվողների քանակը 2012-2018 տարիների ընթացքում աճում էր: 2013 թվականին սոցիալական փաթեթով օգտվեց 480 մարդ, 2018 թվականին այդ թիվը հասավ 555 մարդու:

Սոցիալական փաթեթ ստացողների քանակը Ծալկայի մունիցիպալիտետում (տարվա վերջում)

Ըստ սոցիալական ծառայության գործակալության տեղեկության, 2018 թվականի դեկտեմբերի 1-ի դրությամբ, Զվեմո Զարթիի տարածաշրջանում, սոցիալական փաթեթով օգտվողների քանակը կազմում է 13,995 մարդ: Ծալկայի մունիցիպալիտետից նշված փաթեթով օգտվեց 555 մարդ (342 տղամարդ, 213 կին):

Ըստ տարիքային խմբի, սոցիալական փաթեթ ստացողների քանակը Ծալկայի մունիցիպալիտետում (2018 թվականի դեկտեմբերի 1 տվյալներով)		
№	Շահառուների խումբ	քանակը
1	Մինչև 0-18 տարեկանը հաշմանդամություն ունեցող անձիք	27
2	Կտրուկ արտահատված որակ ունեցող հաշմանդամություն ունեցող անձիք	87
3	Նշանակալիորեն արտահատված որակ ունեցող հաշմանդամություն ունեցող անձիք	291
4	Զափավոր արտահատված որակ ունեցող հաշմանդամություն ունեցող անձիք	43
5	Հաշմանդամություն ունեցող անձիք	448
6	Խնամակալ կորցրած ընտանիքի անդամները	95
7	Քաղաքական ռեպրեսիայի ենթարկվածները	1
8	Պետական փոխհատուցում ստացողները	8
9	Կենցաղային սուբսիդիաներ ստացողները	3
10	Այլ	0
		Ընդամենը՝ 555

Ծալկայի մունիցիպալիտետում սոցիալական փաթեթից ավելի հաճախ օգտվում էր 50-59 տարեկան տարիքային խմբի (171 մարդ), այնուհետև – 0-17 տարիքային խմբի (122 մարդ), 19-39 տարիքային խմբի (109 մարդ), 40-49 տարիքային խմբի (98 մարդ) եւ 59 տարեկանից վերեւ տարիքային խմբի (55 մարդ) ներկայացուցիչները:

Թոշակ ստացողների քանակը եւ փոխանցված գումարը (2018 թվականի դեկտեմբերի 1-ի դրությամբ)

№	Մունիցիպալիտետներ	Շահառուների քանակը	Փոխանցված գումարը (Լարի)
1	Մառնեուլի	10,037	1,813,216
2	Գարդաբանի	12,320	2,236,212
3	Ք. Ռուսթավի	4,250	772,920
4	Բոլնիսի	4,390	796,140
5	Ճալկա	15,213	2,758,862
6	Դմանիսի	20,038	3,635,838
7	Թերթիծղարո	4,121	763,164
	Քվեմո Զարթի	70,369	12 776 352

Ըստ 2018 թվականի դեկտեմբերի 1-ի տվյալների, Ճալկայի մունիցիպալիտետում թոշակառուների ընդհանուր քանակը կազմում էր 4,121 մարդ (կին - 2,813 եւ տղամարդ - 1,308), ովքեր ընդհանուր առմամբ ստացան 763,164 լարի:

Բարձրլեռնային բնակավայրում մշտական բնակչի կարգավիճակ ունեցող, պետական հավելաթոշակ ստացող անձանց քանակը, Ճալկայի մունիցիպալիտետում, Ըստ 2018 թվականի դեկտեմբերի 1-ի տվյալների կազմում է 2,645 մարդ, որտեղից 827-ը տղամարդ է իսկ 1,818-ը՝ կին: Նրանք ընդհանուր առմամբ հավելաթոշակի տեսքով ստացան 95,364 լարի:

Ըստ սոցիալական ծառայության գործակալության տեղեկության, 2018 թվականի դեկտեմբերի 1-ի դրությամբ, մունիցիպալիտետում բնակվող, փախստականի կարգավիճակ ունեցող անձանց քանակը, կազմում էր 35 մարդ, ովքեր ընդհանուր առմամբ ստացել են 6300 լարի:

Ըստ Վրաստանի վիճակագրության ազգային ծառայության տեղեկության, Քվեմո Զարթիի տարածաշրջանում, 2018-2019 ուսումնական տարում, ընդհամենը 97 հանրային նախակրթական եւ կրթական հաստատություններ կար, այստեղից Ճալկայում՝ միայն 3, որտեղ ընդգրկված է 230 երեխա:

Ներկայացված տվյալները հանրային նախակրթական եւ կրթական հաստատությունների մասին ըստ մունիցիպալիտետների (Քվեմո քարթլի, ուսումնական տարվա սկզբի համար՝ միավոր)

№	Մունիցիպալիտետներ	2018/2019		
		Նախակրթական հաստատությունների քանակը	Ընդգրկված երեխաների քանակը	Դաստիարակ-մանկավարժ / Դաստիարակ/ Դաստիարակի օգնական
1	Մառնեուլի	24	2699	151
2	Գարդաբանի	21	6241	448
3	Ք. Ռուսթավի	16	711	52
4	Բոլնիսի	15	1373	105
5	Ծալկա	9	721	49
6	Դմանիսի	9	334	28
7	Թերթիծղարո	3	230	14
8	Քվեմո քարթլի	97	12309	847

Ինչ վերաբերվում է դպրոցներին, 2018-2019 ուսման տարում, Քվեմո քարթլիում գործում է 267 դպրոց, որտեղ 69,606 աշակերտ էր սովորում: Ծալկայում նշված ժամանակաշրջանում, 31 դպրոցում 2,889 աշակերտ էր հաշվառված:

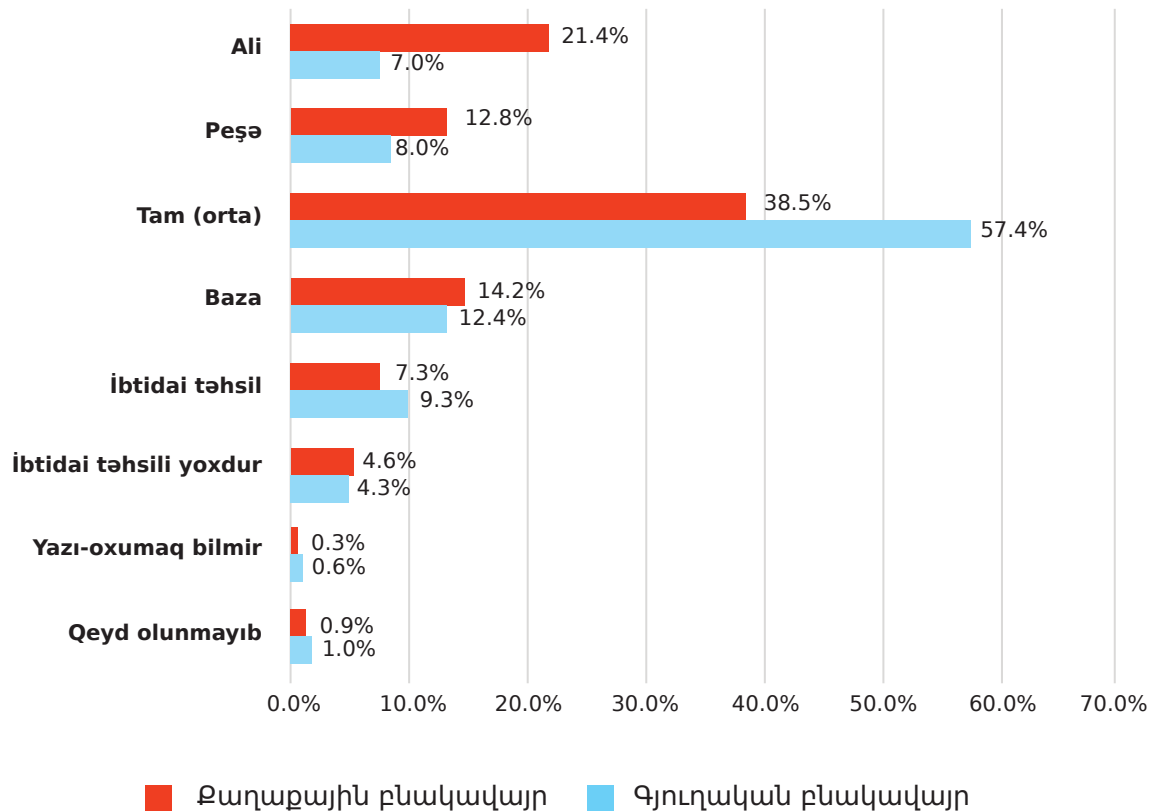
Ներկայացրած դպրոցների եւ աշակերտների քանակը ըստ մունիցիպալիտետների Քվեմո քարթլիում (Ուսումնական տարվա սկզբին, միավոր)

№	Մունիցիպալիտետներ	Դպրոցների քանակը		Աշակերտների քանակը	
		2017/2018	2018/2019	2017/2018	2018/2019
1	Մառնեուլի	75	76	18067	18347
2	Գարդաբանի	36	36	12602	12840
3	Ք. Ռուսթավի	35	35	21422	21906
4	Բոլնիսի	34	34	7721	7816
5	Ծալկա	31	31	2963	2889
6	Դմանիսի	27	27	2886	2894
7	Թերթիծղարո	28	28	2924	2914
8	Քվեմո քարթլի	266	267	68585	69606

Հատկանշական է, որ Քվեմո քարթլիի տարածաշրջանում միայն մի քանի միջնակարգ մասնագիտական կրթական հաստատություն է գործում, սակայն Ծալկայի մունիցիպալիտետում ոչ մեկը:

2017-2018 ուսման տարում, տարածաշրջանում 2 մասնավոր բարձրագույն ուսումնարան կար, իսկ Ծալկայի մունիցիպալիտետում ոչ մեկը:

10 տարեկան եւ ավելի մեծ տարիքի բնակչության բաշխումը ըստ կրթության հասած մակարդակի եւ բնակավայրի տիպի (Ճալկայի մունիցիպալիտետ, 2014 թվական)

Ճալկայի մունիցիպալիտետում 10 տարեկան եւ ավելի մեծ տարիքի 16,122 մարդ է ապրում, նրանցից 9,4 տոկոսը ստացել է բարձրագույն (Բակալավրի, մագիստրոսի կամ դոկտորի աստիճան) կրթություն: Քաղաքային բնակավայրում բարձրագույն կրթություն ունեցող բնակչության մասնաբաժինը 21.4 տոկոս է, իսկ գյուղական բնակավայրերում 7.0 տոկոս:

Մունիցիպալիտետում առկա միջազգային նշանակության ասֆալտետոնի ավտոմոբիլային ճանապարհի երկարությունը 52 կիլոմետր է, ներքին պետական նշանակության ճանապարհն էլ (69 կիլոմետր), նույնպես ասֆալտետոնից է: Ինչ վերաբերվում է տեղական նշանակության ճանապարհին (Ընդ. 75 կմ երկարության), այն միայն կոպիճապատված է:

Մունիցիպալիտետում կան խմելու ջրի վեց ջրաբշխիչ կառույցներ (Օզնի, Նարդեվան, Բարեթի, Ար-Սարվան, Բեշթաշեն, Խանդո, Գումբաթ): Ճալկայի մունիցիպալիտետում, Դաշբաշ գյուղում, կա մի ջրի պոմպ, որի հզորությունը 75 կվտ է:

Ճալկայի մունիցիպալիտետում գազիֆիկացված է միայն քաղաք Ճալկան, սակայն, էլեկտրաէներգիայի տեսանկյունով, ապահովված է Ճալկայի մունիցիպալիտետի բոլոր գյուղերը: Մունիցիպալիտետի տարծքում միայն մի աղբանոց կա, որի ընդհանուր մակերեսը 5,000 քմ է:

5. ԾԱԼԿԱՅԻ ՄՈՆԻՏԻՆԳԱԼԻՏԵՏԻ ԳՅՈՒՂԻ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒՄ

Ծալկայի մոնիցիպալիտետի տեղական զարգացման ռազմավարությունը պատրաստելու համար անցկացվեց «Գյուղատնտեսության անհրաժեշտությունների հետազոտում»: Նշված հետազոտության նպատակն է Ծալկայի մոնիցիպալիտետի գյուղատնտեսության ոլորտում առկա իրավիճակի վերլուծությունը եւ տեղի ֆերմերների եւ այլ շահագրգիռ կողմերի անհրաժեշտությունների եւ Ծալկայի մոնիցիպալիտետի գյուղատնտեսության ոլորտի առաջնահերթային ուղղությունների բացահայտումը:

Նշված հետազոտությունում հաշվի է առած սեղանային հետազոտությունը, որը վիճակագրական տվյալների եւ, միջազգային եւ դոնոր կազմակերպությունների կողմից, տարբեր ժամանակ անցկացված հետազոտությունների արդյունքների վերլուծությունն է ներառում: Փաստաթուղթը հիմնվում է նաեւ դաշտային հետազոտության շրջանակներում անցկացված հարցազրույցների, ֆոկլոր-խմբերի եւ հեռախոսային հարցման արդյունքներին:

Հետազոտության հիմնական հարցերի բացահատման եւ գնահատման նպատակով, կիրառված է ինչպես տեղեկության ձեռք բերման եւ վերլուծության, նաեւ որակական հետազոտության մեթոդները, որը ապահովում է առկա տեղեկության խորը վերլուծումը: Համապատասխանաբար, նշված հետազոտությունը իրենից ներկայացնում է քանակական եւ որակական բաղադրիչների սինթեզ:

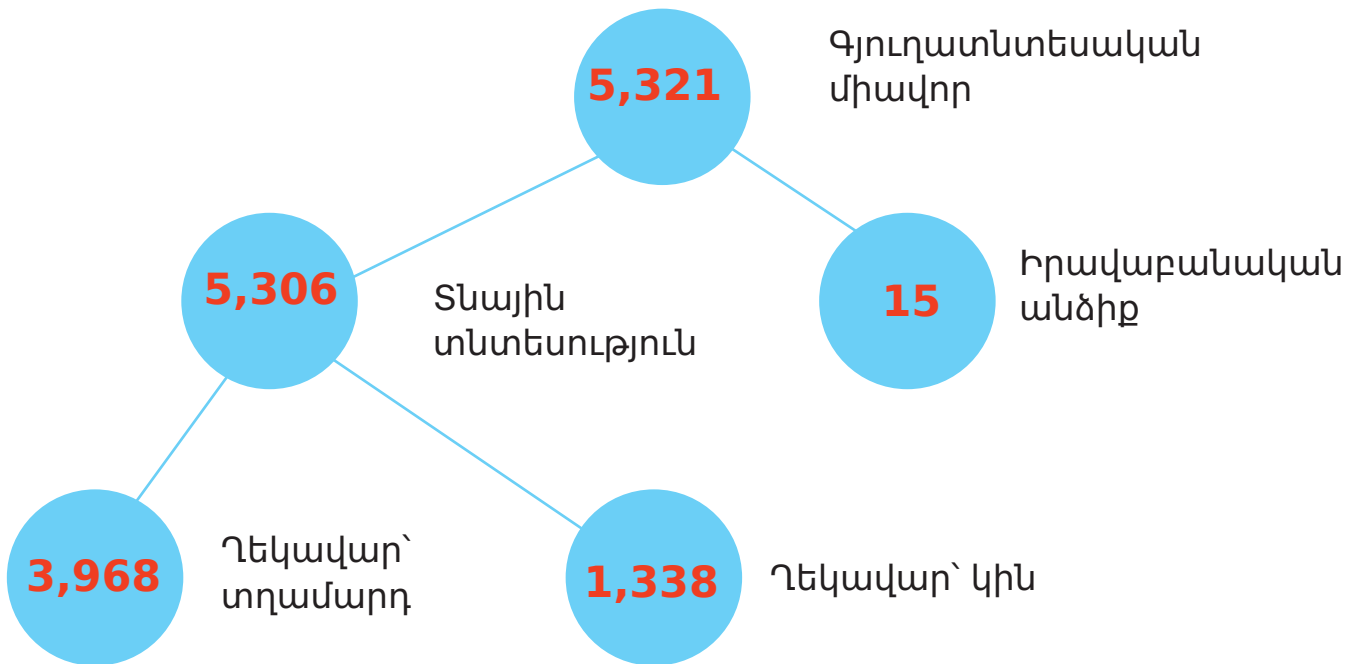
5.1 ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ծալկայի մոնիցիպալիտետի ընդհանուր գյուղատնտեսական պրոֆիլը

Առկա վիճակագրական տեղեկության վերլուծության եւ համապատասխան գրականության հետ ծանոթանալու հիման վրա, գյուղատնտեսության հետեւյալ հիմնական ուղղությունները աչքի ընկան՝ անասնաբուծություն, հատիկավոր կուլտուրաներ, մեղվապահություն:

Ըստ Վրաստանի վիճակագրության ազգային ծառայության 2018 թվականի տվյալների, գյուղատնտեսությունում ընդգրկված է ամբողջ բնակչության 43.1%, որը ստեղծում է համախառն արդյունքի 7.7%-ը: Ծալկայի մոնիցիպալիտետում տնային տնտեսությունների 50%-ից մեծ մասը ընդգրկված է գյուղատնտեսությունում: Ըստ 2014 թվականի գյուղատնտեսական հաշվառման, Ծալկայի մոնիցիպալիտետում 5,321 գյուղատնտեսական միավոր կա, որտեղից 99.7% տնային տնտեսություն է, իսկ իրավաբանական անձանց քանակը միայն 15-ն է: Եթե նայենք Ծալկայի մոնիցիպալիտետի ընտանեկան տնտեսությունների բաշխումը ըստ տնտեսողի սեռի, կտեսնենք, որ 5,306 ընտանեկան տնտեսության 75%-ը վարում է տղամարդը:

Գրաֆիկ 1. Ծախսային մոնիցիսկալիտետի գյուղատնտեսական պրոֆիլը

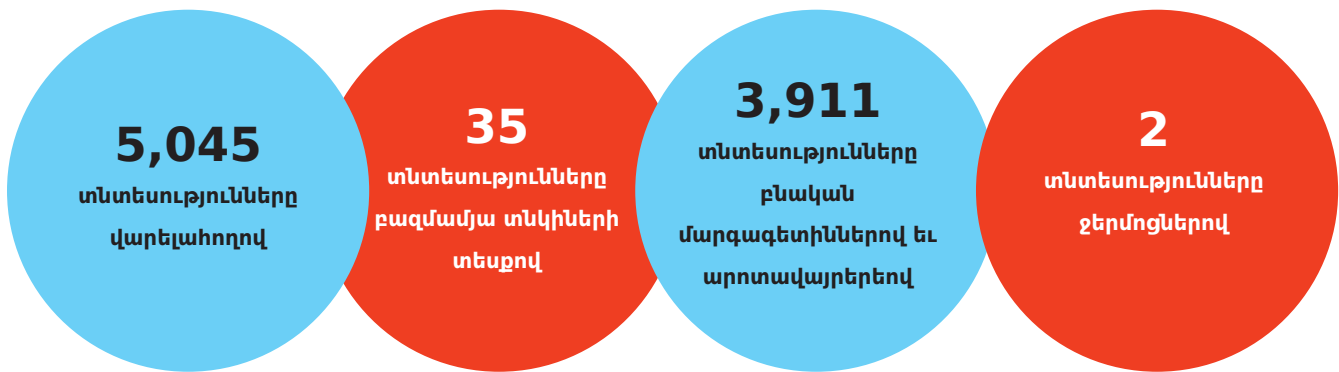
Աղբյուր՝ Վիճակագրության ազգային ծառայություն, 2014 թվականի գյուղատնտեսական հաշվառում:

Ղեկավարի տարիքը հաշվի առնելով ընտանեկան տնտեսությունների դիտարկումը ցույց է տալիս, որ ընտանեկան տնտեսությունների 29%-ը ղեկավարում է 65 տրաին անցած տնտեսողը: Հաջորդ – 45-54 տարեկան տարիքային խմբի կատեգորիան (22.2%), իսկ այն ընտանիքների քանակը, որոնք 34 տարեկան եւ ավելի փոքր տարիքի ղեկավար ունի, կազմում է 618 (11.6%): Տնտեսողների վերլուծությունը ըստ կրթության մակարդակի ցույց է տալիս, որ 5,306 ընտանեկան տնտեսությունից մեծամասնությունը լրիվ միջնակարգ կրթություն ունեցող (3,196) ղեկավար ունի: Բարձրագույն կրթություն ունի նրանցից միայն 603-ը, իսկ մասնագիտական կրթություն 575-ը:

Ընտանեկան տնտեսությունների մեծամասնությունը սեփականության մեջ ունի հողամաս, տնտեսությունների շահագործման մեջ գտնվող հողամասերի միջին տարածքը 1.02 հա է կազմում: Դրա հետ մեկտեղ հարկ է նշել, որ ընտանեկան տնտեսությունների մի մասը օգտվում է վարձակալությամբ վերցրած հողով:

Ընտանեկան տնտեսությունների մեծամասնությունը սեփականության մեջ ունի վարելահող, այնուհետեւ գալիս է տնտեսությունները բնական մարգագետիններով եւ արոտավայրերով, իսկ բազմամյա տնկիներ եւ ջերմոցներ ունի միայն 37 տնտեսող:

Գրաֆիկ 2. Տնտեսությունների քանակը ըստ գյուղատնտեսական հողի շահագործման ձևերի (միավոր)

Աղբյուր՝ Վիճակագրության ազգային ծառայություն, 2014 թվականի գյուղատնտեսական հաշվառում:

Ըստ 2014 թվականի գյուղատնտեսական հաշվառման տվյալների, մեկ տարվա կուլտուրաների ցանած տարածքներից ամենամեծ տարածքը զբաղեցնում է կարտոֆիլ, որը կազմում է 1,918 հա: Այնուհետև՝ գարին եւ ցորենը՝ 698 հա եւ 328 հա: Լոբիի, սիսեռի եւ վարսակի ցանքսի տարածությունը՝ 286 հա է, իսկ եգիպտացորենի տարածքը 18 հա: Ըստ ընտանեկան տնտեսությունների քանակի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ կարտոֆիլաբուծության մեջ ընդգրկված է 4,815 տնտեսություն, որը ամբողջ քանակի 90%-ն է կազմում: Կարտոֆիլաբուծության հետ, Ծալկայի մունիցիպալիտետում նաեւ տարածված է բանջարաբուծությունը (2,718 տնտեսություն) եւ գարու մշակում (1,329): Ինչ վերաբերվում է այլ մի տարվա կուլտուրաների մշակմանը (ցորենը, եգիպտացորենը եւ անասունների այլ սննդային կուլտուրաները), այս ուղղություններով տնտեսությունների միայն չնչին մասն է զբաղված:

Ծալկայի մունիցիպալիտետում անասնաբուծությանն է հետեւում 4,097 ընտանեկան տնտեսություն, ինչը ընդհանուր քանակի 78%-ն է կազմում: Խոշոր եղջերավոր կենդանիների քանակը 2014 թվականին կազմեց 28,038, դրանցից՝ 15,909 կով է: Մունիցիպալիտետում ընտանեկան տնտեսությունները զբաղված են նաեւ ոչխարաբուծությամբ (1,047 տնտեսություն) եւ այծաբուծությամբ (82 տնտեսություն): 2014 թվականին ոչխարների քանակը կազմեց 14,514, իսկ այծերի քանակը՝ 325: Բացի անասնաբուծությունից, ընտանեկան տնտեսությունները հետեւում են նաեւ թռչնաբուծությանը, սակայն նշված ոլորտը չի ներկայացնում եկամուտի իմնական աղբյուր:

Բացի վերելում նշված ուղղություններից, Ծալկայի մունիցիպալիտետում նշանավոր դեր է խաղում մեղվապահությունը: Չնայած նրան, որ մեղվապահ տնտեսությունների թիվ, ըստ 2014 թվականի տվյալների, 140 է եւ այստեղից մեծամասնությունը (65 տնտեսություն) ունի մեղվի 1-4 ընտանիք, նշված ոլորտը ունի զարգացման պոտենցիալ: Հետազոտման գործընթացում, առաջնային տվյալները հավաքելու ժամանակ, ուրվագծվեց այն նշանավոր գործոնները, որը Ծալկայի մունիցիպալիտետում մեղվապահության զարգացման հնարավորություն է տալիս (Օրիանկ՝ բնական պայմանները):

Ծալկայի մունիցիպալիտետում, 2014 թվականին, տնտեսությունների քանակը ոռոգվող հողամասով կազմեց 48, որոնց մեծամասնության տարածքը չի գերազանցում 0.2 հա-ն: Միեւնույն ժամանակ, տնտեսությունների մեծ մասը չունի սարքին ոռոգման համակարգ, դրա համար սեփական ուժերով է կարողանում ոռոգել հողը: Օրինակ, 2014 թվականին, 841 տնտեսություն ջրեց հողը եւ այստեղից 564-ը սեփականության մեջ ունեն մինչեւ 0.1 հա հողամաս: Այս տվյալները այն մասին է վկայում, որ հողը ոռոգել կարող են միայն քիչ քանակությամբ հող

ունեցող տնտեսությունները այն էլ սեփական ուժերով:

Վիճակագրական տվյալները մշակելու հիման վրա կարող ենք ասել, որ Ճալկայի մունիցիպալիտետում ընտանեկան տնտեսությունները ակտիվորեն են կիրառում գյուղատնտեսական տեխնիկա եւ սարքավորումներ: Օրինակ, 2014 թվականին, տրակտոր օգտագործեց 4,194 տնտեսություն, ինչը կազմում է ամբողջ քանակի 79%-ը: Ձեռքի տրակտոր օգտագործեց 1,057-ը, հողը մշակելու սարքավորումներ՝ 3,590-ը եւ բեռնատար ավտոմեքենա՝ 3,924 տնտեսություն: Հարկ է նշել, որ տնտեսություններից, որոնք տրակտոր օգտագործեցին, միայն 7%-ն ունի տրակտոր սեփականության մեջ: Մունիցիպալիտետի սեփականության մեջ առկա տրակտորների քանակից (318 տրակտոր) 296-ը աշխատող վիճակում է գտնվում (93%):

5.2 ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

Հետազոտությունը ցույց տվեց, որ Ճալկայի մունիցիպալիտետում ֆերմերները միմյանցից տարբերվում են աշխատանքային փորձով եւ միաժամանակ ընդգրկված են գյուղատնտեսության մեջ տարբեր ուղղություններով: Զանազակա եւ որակական հտազոտության հիման վրա մի քանի առաջնահերթային ուղղություն առանձնացվեց՝ անասնաբուժություն, կարտոֆիլաբուժություն, բանջարաբուժություն, մեղվապահություն, հատիկավոր կուլտուրաներ:

Ֆոկուս խմբերում եւ հեռախոսային հարցման մասնակից ֆերմերները թվեցին կոնկրետ հարցերը, որոնք խանգարում են նրանց գործունեությանը: Ֆինանսների պակասը եւ տեխնիկայի սահմանափակ մատչելիությունը գլխավոր խանգարող գործոններն են ֆերմերային տնտեսության համար, համապատասխանաբար, զարգացման համար գլխավոր պայմանն է ենթակառուցվածքի, տեխնիկայի եւ ֆինանսների մատչելիության բարձրացումը: Հարցված ֆերմերների մեծամասնությունը պլանավորում է ընդլայնել տնտեսությունը գյուղատնտեսության ոլորտում:

Հետազոտության արդյունքում հայտնաբերվեց Ճալկայի մունիցիպալիտետում գյուղատնտեսության հիմնական անհրաժեշտությունները՝

- Պետության կողմից ֆինանսական աջակցություն;
- Յուրացման շուկայի մատչելիության բարելավում;
- Նպաստավոր ագրովարկերի մատչելիության բարելավում;
- Անասնաբուժության մեջ նոր ցեղերի բուծում;
- Փեթակների ձեռք բերում;
- Հատիկավոր կուլտուրաների եւ կարտոֆիլի սերմային նյութերի բարելավում;
- Տեղական ձեռնարկատերերի խրախուսում, օրինակ, արտադրանքի որակի նշանի եւ ստանդարտի ներդրում;
- Ենթակառուցվածքի եւ տեխնիկայի քանակի ավելացում;
- Կրթական ռեսուրսների բարելավված մատչելիություն;
- Օտարերկրյա պրաքտիկան կիսելու հնարավորություն;
- Արտահանման շուկաների հետ կապված հարցերի վերաբերյալ գիտելիքների բարելավում;
- Արտադրանքի բրենդինգի հետ կապված հարցերի վերաբերյալ գիտելիքների բարելավում;
- Գյուղատնտեսության ոլորտում նոր ուղղությունների վերաբերյալ տեղեկացվածության մակարդակի բարձրացում;
- Հաջող գյուղատնտեսական պրաքտիկայի կիսելու ավելի մեծ հնարավորություն:

Հետազոտության արդյունքում հայտնաբերվեց, որ գյուղատնտեսության առաջնահերթային ուղղությունների աջակցությունը Ծալկայի մունիցիպալիտետի տնտեսական զարգացման գլխավոր որոշիչ գործոնն է: Դրա հետ մեկտեղ, նշանավոր է հարեւան ոլորտների (օր. ինչպիսին ագրոտուրիզմն է) զարգացումը եւ սեկտորների միջեւ կապի հզորացումը: Հատկանշական է, որ գյուղատնտեսության առաջնահերթային ոլորտները սերտորեն կապված են միմյանց հետ եւ բնութագրվում է իրավասու աշխատանքային ուժի նվազությամբ եւ սահմանափակ ենթակառուցվածքով:

Ճիշտ է, կոնկրետ սեկտորի համար սահմանված հանձնարականների հաշվի առնելը կնպաստի համապատասխան սեկտորներին, սակայն Ծալկայի մունիցիպալիտետում գյուղատնտեսության զարգացման մասին հոգ տանելը պահանջում է հաշվի առնել ինտեգրված մոտեցում եւ ոչ թե կենտրոնացում մի որեւէ սեկտորի վրա: Պարտադիր է կոմպլեքսային պոտենցիալների կիրառումը, որը ամբողջովին ուղղված կլինի Ծալկայի մունիցիպալիտետին եւ ոչ թե առանձին սեկտորների զարգացմանը:

Վերջում հարկ է նշել, որ Ծալկայի մունիցիպալիտետում հնարավոր է արդյունավետ եւ նորարարական թրեյնինգների եւ տեղեկության տարածման արշավների պարբերաբար կազմակերպում ինչպես պետական, այնպես մասնավոր եւ ոչ պետական սեկտորի ընդգրկվածությամբ եւ հետագա վերահսկողությամբ, քանի որ այս տեսակի գործունեությունը համեմատաբար նվազ ծախս ունեցող միջամտության, արագ եւ բարձր շահույթի հնարավորություն է տալիս:

Նշում՝ մանրամասն հետազոտության արդյունքների հետ ծանոթանալ հնարավոր է նախագծի շրջանակներում անցկացված «Ծալկայի մունիցիպալիտետի գյուղատնտեսության անհրաժեշտությունների հետազոտությունում»:

6. ԾԱԼԿԱՅԻ ՄՈՆԻԳԻԱՎԻՏԵՏԻ ՉԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ՊՈՏԵՆՑԻԱԼԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒՄ

Ծալկայի մունիցիպալիտետի տեղական զարգացման ռազմավարությանը հիմք դրեց «Չբոսաշրջային պոտենցիալի եւ մշակութային ժառանգության» հետազոտումը:

Ծալկայի մունիցիպալիտետում զբոսաշրջության զարգացման հետ անմիջական կապ ունեցող մի քանի ազգային եւ շրջանային նշանակություն ունեցող փաստաթուղթ կա, որը մունիցիպալիտետում զբոսաշրջության զարգացման գործընթացում ուղեցույցի դեր է կատարում: Դրանք են՝

- Վրաստանի զբոսաշրջության ազգային գործակալության վարչության կողմից մշակված եւ հաստատված «Ազգային զբոսաշրջության զարգացման ռազմավարություն 2015-2025 թթ»;
- Վրաստանի կառավարության կողմից մշակված 2014-2021 թթ. Զվեմո Զարթիի շրջանային զարգացման ռազմավարություն;
- «Ծալկայի զբոսաշրջության զարգացման ռազմավարություն 2016-2021», որը ՄԱԿ-ի գյուղատնտեսության եւ սննդամթերքի կազմակերպության (FAO) Վրաստանի գյուղատնտեսության հնարավորությունների զարգացման նախագծի շրջանակներում մշակվեց:

Չբոսաշրջության զարգացման համար կարելի է այն փաստը, որ Ճակայի մունիցիպալիտետի բոլոր բնակավայրերում տարածվում է օրենքը լեռնային շրջանների զարգացման վերաբերյալ, ինչը նշանակալի արտոնություններ է սահմանում տեղական զբոսաշրջային ծառայություն մատուցողներին:

6.1 ԾԱԼԿԱՅԻ ՄՈՆԻԿԻՆԳԱԼԻՏԵՏԻ ԶԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԸ

Բնական տեսարժան վայրերը

Ծալկայի մունիցիպալիտետը իր ֆիզիկա-աշխարհագրական պայմաններից ելնելով բնութագրվում է բնական տեսարժան վայրերով՝

- **Դաշբաշի կիրճը՝** Զցիի գետի կողմից հրաբխային լավայում առաջացրած կիրճ;
- **Բարեթիի լիճը;**
- **Օլիանգիի (Բարեթի) վոքյուզ՝** բնության հուշարձան, հրաբխային դասավորությունից ելնելով, մեծ պաշարով զուլալ ջուր է, որի վրա դարեր է ինչ կառուցված է տաճար եւ տեղադրված է քարե ավազան;
- **Ճիքիանի լեռը՝** Ճիքիանի լեռը հանգած հրաբուխ է, կառուցվել է նեոգենային լիպարիտ-դացիտային լավաներով;
- **Սուրբ Սոֆիայի ծառը (Ծալկայի կաղնին) - Դաշբաշ գյուղում գտնվում է սուրբ Սոֆիայի ծառը,** որի հավանական տարիքն է 500-600 տարեկան:

Ծալկայի մունիցիպալիտետի տարածքում գտնվող այլ բնական օբյեկտներից, որը հետաքրքիր է զբոսաշրջային տեսանկյունից, հատկանշական է Դիզիլիլիսայի մոտակայքում գտնվող Ջամուշի լիճը, Չիլչիլ գետի կիրճը եւ փոքր ջրվեժը Բեշթաշեն գյուղում: Առնաձին հարկ է նշել Ծալկայի ջրամբարը, որը տարածքով Վրաստանի ամենամեծ ջրամբարն է:

ՄՇԱԿՈՒԹՅԱՒԸ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Ծալկայի մունիցիպալիտետը մշակութային հուշարձանների բազմազանությամբ եւ դրանց նշանակությամբ, աչքի ընկնող վարչա-զբոսաշրջային միավորներից մեկն է: Մշակույթի նյութական ժառանգությունը հիմնականում ներկայացված է տաճարներով եւ մեգալիթական կառույցներով: Մունիցիպալիտետի տարածքը շատ հարուստ է ճարտարապետական օբյեկտներով – Ծալկայի տարածքում են հայտնաբերել պետրոգլիֆների նշանավոր սմուլներ: Ըստ հուշարձանների պաշտպանման գործակալության տվյալների, Ծալկայի տարածքում 600-ից ավելի մշակութային ժառանգության օբյեկտ կա:

ՈՉ ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹ

Նյութական մշակույթի հուշարձաններից բացի, Ծալկայի մունիցիպալիտետի նշանավոր զբոսաշրջային ռեսուրս է ներկայացնում այստեղ առկա աչ նյութական մշակույթը: Ծալկայում բնակվող բազմաթիվ բնակչությունը իր ավանդական խոհանոցով, ֆոլկլորով եւ ավանդույթներով ոչ նյութական մշակույթի բազմաբղետությունն է ստեղծում: Էթնիկապես վրացի բնակչության մեծամասնությունը Ծալկայում Սվաններն ու Աջարներն են ներկայացնում, համապատասխանաբար, Ծալկա ժամանած զբոսաշրջիկը ծանոթանում է նաեւ Սվանական եւ Աջարական մշակույթի հետ:

ԱՌԿԱ ԶԲՈՍԱՇՐՋԱՅԻՆ ԵՐԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Զբոսաշրջային երթուղիների մի մասը կոմբինացված է եւ ներառում է ինչպես ծիավարության, այնպես՝ հեծանվային եւ հետիոտային կատեգորիաները: Դրա հետ, երթուղիները ներառում են ինչպես անմիջապես ճակայի մոնիցիդակալիտետի ներքին տարածքները, այնպես՝ մոնիցիդակալիտետները կապող ուղղությունները: Երթուղիների մի մասը պիտակավորված է հետիոտային երթուղիների տեխնիկական ռեգլամենտի կանոնները պահպանելով, սակայն մի մասը պիտակավորված է ռեգլամենտի սկզբունքների խատմամբ, հնացած է, դրա համար հարկավոր է թարմացնել դրանք: Ցավոք, պիտակավորված երթուղիների ենթակառուցվածքն էլ հիմնականում միայն ցուցանակներով է շրջափակվում եւ զուրկ է պիկնիկային/քեմփինգային վայրերից եւ լեռնային ապաստարաններից, չնայած դրանց բարդությանը եւ հեռավորությանը:

Երթուղու անվանումը	Իրականացնող կազմակերպությունը
Բնության հրաշալիքներից մինչեւ Գերմանացիների ժառանգությունը	UNFAO
Թրիալեթի պատմության դարպասը	UNFAO
Ծակայի մեգալիթային անցյալը	UNFAO
Մանգլիսի - Զոլիանի	Զբոսաշրջության ազգային վարչություն
Ռկոնի - Կլեկարի - Զոլիանի	Զբոսաշրջության ազգային վարչություն

6.2 ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՆՁՆԱՐԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ծակայի մոնիցիդակալիտետում զբոսաշրջության զարգացման համար հարկավոր է լուծել մի քանի հանգույցային հարց, որը, հիմնականում, ի նկատի ունի, ենթակառուցվածքի շինարարություն, նոր ծառայությունների մատչելիություն, գոյություն ունեցածի բարելավում եւ մոնիցիդակալիտետի ճանաչելիության բարձրացում:

Պարտադիր է տեղակայման միջոցների եւ սննդի օբյեկտների ենթակառուցվածքային տեսանկյունից զարգացնելը: Տարբեր տիպի տեղակայման վայրերի զարգացման նպատակով (Հյուրանոցներ, ընտանեկան հյուրանոցներ), նշանավոր է տեղական շահագրգիռ կողմերի ներգրավվածությունը: Անհարժեշտ է քեմփինգային վայրերի զարգացում, զբոսաշրջային երթուղիների ենթակառուցվածքորեն ամրապնդում, մոնիցիդակալիտետում զբոսաշրջային տեղեկատվական կենտրոնի առկայություն, զբոսաշրջային փաթեթների ստեղծման խրախուսում եւ մասնագիտացված ազգային եւ միջազգային գործակալությունների հետ կապի խորացում:

Զբոսաշրջության կայուն զարգացման ամենա նշանավոր գործոններից մեկն է շահագրգիռ կողմերի եւ տեղական թեմի ակտիվ ներգրավվածությունը, ինչը արտահայտվում է տեղական ապրանքի ստեղծման, տեղական բնակչության համար եկամուտ ստանալու նոր ուղիների որոնման եւ զբոսաշրջության հետ կապված բիզնեսի համար գրավիչ միջավայրի կամավորման մեջ:

Ծալկայի մունիցիպալիտետում ցանկալի նպատակներին հասնելու եւ զբոսաշրջության սեկտորի զարգացման համար շատ կարեւոր է պրոֆեսիոնալ կադրերի առկայությունը: Այսօրվա իրավիճակի վերլուծության արդյունքում ուրվագծվեց երկու հիմնական ուղղություն, որտեղ ամենից շատ է անհրաժեշտ համապատասխան ունակությունների զարգացումը՝

- Զբոսաշրջային ռեսուրսների վերաբերյալ տեղեկացվածության բարձրացման նպատակով, տեղական բնակչության համար պլանավորած թրեյնինգներ;
- Պոտենցիալ պրովայդերների համար ծառայության բարելավման նպատակով պլանավորած թրեյնինգներ:

Ծալկայի մունիցիպալիտետի համար թույլ կետերից մեկը նրա ցածր ճանաչվածությունն է: Կարեւոր է տարածաշրջանի պրոֆիլի բարելավումը, պարադիր է տեղական տուրօպերատորների բիզնեսի զարգացումը, որպեսզի միջազգային օպերատորների միջոցով, տեղակայման միջոցների, տեղական զբոսաշրջային ծառայության մատուցողների եւ զբոսաշրջիկների համար գրավիչ վայրերի փաթեթի հետ միասին, մուտքային զբոսաշրջությունն էլ զարգանա, ինչը տեղական եւ օտարերկրյա շուկաներում կբարձրացնի իրազեկման մակարդակը եւ կնպաստի Ծալկայի մունիցիպալիտետի վերածմանը զբոսաշրջային նշանակության վայրի:

7. ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼԻՏԵՏԻ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ ԵՒ ՆՐԱՆՑ ԼՈՒԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ

№	Մարտահրավերները	Լուծման եղանակները		
		Դրամաշնորհային մրցույթ	Հնարավորությունների հզորացում	Լոբբինգ-փաստաբանություն
1 Գյուղատնտեսություն				
1.1	Ֆերմերների իրազեկման/գիտելիքների ցածր մակարդակը		●	
1.2	Անբավարար եւ ոչ որակյալ կադրեր		●	
1.3	Հողերի ֆրագմենտացիա		●	●
1.4	Զգրանցված հողատարածքներ			●
1.5	Զգարգացած գյուղատնտեսական շուկաներ	●	●	●
1.6	Առաջնային արտադրության ցածր արտադրողականություն	●	●	
1.7	Զգարգացած վերամշակող արդյունաբերություն	●		
1.8	Ռոռզման համակարգերի բացակայությունը	●		●
1.9	Բույսերի եւ կենդանիների հիվանդությունների տարածում		●	●
1.10	Էրոզացված հանդակները	●	●	●
1.11	Մեխանիզացման ցածր մակարդակը եւ անբավարար գյուղատնտեսական տեխնիկա	●	●	
1.12	Բնական վտանգները (Օր. կարկուտ)	●		
Գործընթացում ընդգրկված շահագրգիռ կողմերը՝				
- Վրաստանի կառավարությունը; - Վրաստանի տնտեսության եւ կայուն զարգացման նախարարությունը; - ՈԶԶ(ՈԶԿ)ԻԱ «Գյուղատնտեսության եւ գյուղի զարգացման գործակալություն» (ARDA); - ՀԻԻԱ «Սննդի ազգային գործակալություն»; - ՀԻԻԱ «Արտադրիր Վրաստանում»; - Ծալկայի մունիցիպալիտետի քաղաքապետարանը; - Բանկերը եւ միկրոֆինանսական կազմակերպությունները; - Գյուղատնտեսության արտադրամիջոցների մատակարարները; - Գյուղատնտեսական կոոպերատիվները:				

Ծալկայի մունիցիպալիտետի գյուղատնտեսության SWOT վերլուծության արդյունքներից ելնելով, նրա ուժեղ կողմերը կարող են համարվել ջրային ռեսուրսներով հարուստ լինելը եւ հողածածկույթի ու կլիմայական վիճակը, որը նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում անասնաբուծության, թռչնաբուծության, ձկնաբուծության, մեղվապահության, բանջարաբուծության, կարտոֆիլաբուծության, հատիկավոր կուլտուրայի եւ հատապտուղների արտադրության զարգացման համար: Մունիցիպալիտետի էկոլոգիապես մաքուր միջավայրը եւ մայրաքաղաքին մոտ լինելը, արտոնությունները, որը բարձրլեռնային բնակավայրում բնակվող բնակիչների համար է տարածվում, տեղում բիզնեսի զարգացման հնարավորություն է ստեղծում:

№	Մարտահրավերները	Լուծման եղանակները		
		Դրամաշնորհային մրցույթ	Հնարավորությունների հզորացում	Լոբբինգ-փաստաբանություն
1	Զբոսաշրջության զարգացման նպաստում;			
1.1	Զգարգացած ենթակառուցվածքը	●		●
1.2	Զբոսաշրջային ծառայությունների սակավությունը	●	●	
1.3	Հյուրանոցների եւ սննդի օբյեկտների անբավարար վիճակը եւ սակավությունը	●	●	
1.4	Զբուսաշրջային տեղեկատվական կենտրոնների բացակայությունը	●		●
1.5	Որակավորված մարդկային ռեսուրսների սակավությունը		●	
1.6	Բնակչության իրազեկման ցածր մակարդակը		●	
1.7	Մունիցիպալիտետի պիարի նվազությունը		●	●
1.8	Որակյալ եւ մատչելի բժշկական ծառայության նվազությունը		●	●
1.9	Լեզվային արգելքը		●	

Գործընթացում ընդգրկված շահագրգիռ կողմերը՝

- Վրաստանի կառավարությունը;
- Վրաստանի տնտեսության եւ կայուն զարգացման նախարարությունը;
- ՀԻԻԱ «Վրաստանի զբոսաշրջության ազգային գործակալությունը»;
- ՀԻԻԱ «Վրաստանի մշակութային ժառանգության պահպանման ազգային գործակալություն»;
- ՀԻԻԱ «Արտադրիչ Վրաստանում»;
- Ծալկայի մունիցիպալիտետի քաղաքապետարանը;
- Բանկերը եւ միկրոֆինանսական կազմակերպությունները;
- Մասնավոր բիզնեսը:

Ոլորտի SWOT վերլուծության հիմման վրա հայտնաբերված ուժեղ կողմերը (Մայրաքաղաքին մոտ լինելը/աշխարհագրական դիրքը, բնական ռեսուրսները/հանձնները, յուրահատուկ լանդշաֆտը, բնական եւ պատմական հուշարձանները, կլիման, բնական գյուղատնտեսական մթերքները) մոնիցիպալիտետում էքստրեմալ, հեծանվա, ձիա, Էկո եւ ագրո զբոսաշրջության զարգացման միջոցներն է ապահովում:

№	Մարտահրավերները	Լուծման եղանակները		
		Դրամաշնորհային մրցույթ	Հնարավորությունների հզորացում	Լոբբինգ-փաստաբանություն
1 Ոչ գյուղատնտեսական գործունեություն				
1.1	Չզարգացած ենթակառուցվածք	●		●
1.2	Բիզնեսի քառասյին վարումը, չզբանցված բիզնես-ձեռնարկություններ;		●	●
1.3	Բիզնեսի վարման, մարքեթինգային գիտելիքների ցածր մակարդակ;		●	
1.4	Անշարժ գույքի սեփականության հետ կապված խնդիրներ (Չզբանցված հողամասեր)			●
1.5	Որակավորված մարդկային ռեսուրսների սակավություն		●	
1.6	Բնակչության իրազեկման ցածր մակարդակը		●	
1.7	Մունիցիպալիտետի նվազ պիարը		●	●
1.8	Վարկերի եւ պետական ծրագրերի սահմանափակ մատչելիությունը	●	●	●
1.9	Լեզվային արգելք		●	

Գործընթացում ընդգրկված շահագրգիռ կողմերը՝

- Վրաստանի կառավարությունը;
- Վրաստանի Էկոնոմիկայի եւ կայուն զարգացման նախարարությունը;
- ՀԻԻՎ «արտադրիչ Վրաստանում»;
- Ծալկայի մոնիցիպալիտետի քաղաքապետարանը;
- Բանկերը եւ միկրոֆինանսական կազմակերպությունները;
- Անհատական բիզնեսը:

Ճակայի մունիցիպալիտետի վրա տարծվում է լեռնային օրենքով նախատեսված ֆինանսական արտոնությունները, ինչը տնտեսական, բիզնես գործունեության ծավալման համար բարենպաստ պայմաններ է ստեղծում:

Մունիցիպալիտետի տարածքով է անցնում հանրապետական նշանակության ճանապարհները, նաեւ Մարաբդա-Ախալքալաքի երկաթուղին, որը լոգիստիկական տեսանկյունով մունիցիպալիտետին տալիս է գերադասելի դիրք:

Տեղում առկա գյուղատնտեսության առաջնային արտադրման ապրանքները ստեղծում են հումք, բազայի վերամշակման, սննդի արդյունաբերության զարգացման համար:

№	Մարտահրավերները	Լուծման եղանակները		
		Դրամաշնորհային մրցույթ	Հնարավորությունների հզորացում	Լոբբինգ-փաստաբանություն
1 Բնապահպանությունը եւ բնական ռեսուրսների կայուն կիրառում				
1.1	Ջրային ռեսուրսների կայուն կառավարումը		●	●
1.2	Թափոնների կայուն կառավարումը եւ դրանց վերամշակումը	●	●	●
1.3	Բնական վտանգների նվազեցումը եւ կառավարումը	●	●	●
1.4	Բնապահպանական կրթության բարելավումը տեղի բնակչության մոտ	●	●	●
1.5	WaSH-ի հարցերը	●	●	●
Գործընթացում ընդգրկված շահագրգիռ կողմերը՝				
- Վրաստանի կառավարությունը; - Վրաստանի միջավայրի պահպանման եւ գյուղատնտեսության նախարարություն; - Միջավայրի ազգային գործակալություն; - Ծալկայի մունիցիպալիտետի քաղաքապետարանը:				

Ըստ նախագծի շրջանակներում անցկացված SWOT վերլուծության արդյունքների, բնապահպանության ուղղության տեսանկյունով, ոլորտի ուժեղ կողմերն են համարվում աշխարհագրական դիրքը եւ հողի ընդերքը, կլիման եւ այլ բնական ռեսուրսները:

№	Մարտահրավերները	Լուծման եղանակները		
		Դրամաշնորհային մրցույթ	Հնարավորությունների հզորացում	Լոբբինգ-փաստաբանություն
1	Կրթություն, մշակույթ, սպորտ եւ երիտասարդներ			
1.1	Կրթական, մշակութային հաստատությունների նվազությունը	●	●	●
1.2	Հնացած կրթական, մաշակութային ենթակառուցվածքը եւ ինվենտարը	●		●
1.3	Որակավորված/պրոֆեսիոնալ կադրերի դեֆիցիտը		●	
1.4	Արվեստի խմբակների նվազությունը	●		●
1.5	Մասնագիտական կրթական հաստատությունների բացակայությունը	●	●	●
1.6	Նախակրթական կրթության ցածր մակարդակը (ոչ բավարար նախակրթական եւ կրթական հաստատությունները)		●	●
1.7	Նվազ ակտիվ քաղաքացիական հասարակությունը		●	●
1.8	Երեխաների ընդգրկում աշխատանքի մեջ		●	●
1.9	Անորակ համացանցը			●
1.10	Լեզվային արգելքը	●	●	●

Գործընթացում ընդգրկված շահագրգիռ կողմերը՝

- Վրաստանի կառավարությունը;
- Վրաստանի կրթության, գիտության, մշակույթի եւ սպորտի նախարարությունը;
- ՀԻԻՎ կրթական եւ գիտական ենթակառուցվածքի զարգացման ազգային գործակալությունը;
- Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման ազգային գործակալությունը;
- Կրթության որակի զարգացման ազգային կենտրոնը;
- Նախակրթական եւ կրթական հաստատությունները եւ դպրոցները;
- Ծավկայի մունիցիպալիտետի քաղաքապետարանը

Նշված ուղղությունների SWOT վերլուծության եւ թեմատիկ խմբերի հետ անցկացված անհրաժեշտությունների հետազոտման հանդիպումների արդյունքներին հենվելով, ուղղության գլխավոր ուժեղ կողմ լեռան օրենքով նախատեսված ֆինանսական արտոնությունները ճանաչվեց: Բացի դրանից, այն հանգամանքը, որ մունիցիպալիտետում գործում է մշակույթի կենտրոն, այս ուղղությամբ զարգանալու լավ հնարավորություն է տալիս: Քաղաքացիական հասարակության մեջ հստակորեն է արտահայտված հետաքրքրություն եւ պահանջ մշակութային եւ կրթական ուղղությամբ, երիտասարդների առավելագույն ներգրավվածության ճանապարհով:

№	Մարտահրավերները	Լուծման եղանակները		
		Դրամաշնորհային մրցույթ	Հնարավորությունների հզորացում	Լոբբինգ-փաստաբանություն
1	Առողջապահություն եւ սոցիալական հարցեր			
1.1	Որակյալ բժշկական աշխատակազմի պակասը		●	●
1.2	Թույլ բժշկական ենթակառուցվածքը			●
1.3	Բժշկական հաստատությունների թույլ տեխնիկական կահավորումը	●		●
1.4	Որակյալ բժշկական ծառայություն ստանալու հնարավորությունը		●	●
1.5	Զգարգացած տրանսպորտային ենթակառուցվածքը (Հասարակական տրանսպորտ)			●
1.6	Հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար ադապտացված միջավայր եւ ենթակառուցվածքի բացակայությունը եւ նրանց նվազ ինտեգրումը հասարակության մեջ	●		●
1.7	Օրվա կենտրոնի բացակայությունը	●		●
1.8	Գործազրկությունը	●	●	●
1.9	Զրի ցածր մատչելիությունը	●		●

Գործընթացում ընդգրկված շահագրգիռ կողմերը՝

- Վրաստանի կառավարությունը;
- Վրաստանի Էկոնոմիկայի եւ կայուն զարգացման նախարարությունը;
- ՀԻԻԱ «արտադրիչ Վրաստանում»;
- Ծալկայի մունիցիպալիտետի քաղաքապետարանը;
- Բանկերը եւ միկրոֆինանսական կազմակերպությունները;
- Անհատական բիզնեսը:

Պետական ծրագրերը (Համընդհանուր առողջապահության ծրագիրը), մոնիցիպալիտետի քաղաքապետարանի ֆինանսական եւ ոչ դրամական օգնությունները, ինչ-որ առումով, պատասխանում է առկա մարտահրավերներին, ինչը իր յուրահատուկ նշանակություն ունի սոցիալապես անապահով բնակչության համար, բազմազավակ ընտանիքների, հաշմանդամություն ունեցող անձանց համար եւ այլն:

№	Մարտահրավերները	Լուծման եղանակները		
		Դրամաշնորհային մրցույթ	Հնարավորությունների հզորացում	Լոբբինգ-փաստաբանություն
1 Գենդերային հավասարությունը եւ կանանց ներգրավվածությունը				
1.1	Վաղաժամ ամուսնությունը		●	●
1.2	Մենթալիտետը եւ կարծրատիպերը		●	●
1.3	Կրթության եւ իրազեկման ցածր մակարդակը բնակչության մեջ		●	
1.4	Խտրականությունը եւ բռնությունը կանանց հանդեպ (ֆիզիկական եւ հոգեկան)		●	●
1.5	Մունիցիպալիտետում կանանց պաշտոնական եւ ոչ պաշտոնական միությունների բացակայությունը	●	●	●
1.6	Առկա ծանր սոցիալ-տնտեսական իրավիճակը	●		●
1.7	Կանանց նվազ ընդգրկվածությունը/ մասնակցությունը որոշումներ ընդունելու գործընթացում	●	●	●
1.8	Ջրի նվազ մատչելիությունը	●		●

Գործընթացում ընդգրկված շահագրգիռ կողմերը՝

- Վրաստանի կառավրությունը;
- Վրաստանի օկուպացված տարածքներից փախստականների, աշխատանքի, առողջապահության եւ սոցիալական ապահովության նախարարությունը եւ նրա ենթակայության մեջ առկա հանրային իրավունքի իրավաբանական անձիք;
- Ծալկայի մոնիցիպալիտետի քաղաքապետարնը:

Ծալկայի մոնիցիպալիտետի բազմազգությունը, ավանդույթները, նաեւ կանանց պոտենցիալը եւ փորձը գյուղատնտեսության, ձեռագործության, խոհարարության եւ գործունեության այլ ոլորտներում, մոնիցիպալիտետում ընթացող գործընթացներում ակտիվ ներգրավվածության հնարավորություն է ապահովում:

№	Մարտահրավերները	Լուծման եղանակները		
		Դրամաշնորհային մրցույթ	Հնարավորությունների հզորացում	Լոբբինգ-փաստաբանություն
1 Հանրային կառավարում				
1.1	Սահմանափակ բյուջե		●	●
1.2	Անբավարար կադրեր		●	●
1.3	Լեզվային արգելք	●	●	
1.4	Նեպոտիզմ			●
1.5	Բնակչության եւ քաղաքապետարանի միջեւ հաղորդակցության, համակարգման թերությունները:		●	●
Գործընթացում ընդգրկված եւ շահագրգիռ կողմեր՝				
• Վրաստանի կառավրությունը; • Պետական լիազորի շրջանային ծառայություն; • Ծալկայի մունիցիպալիտետի քաղաքապետարնը:				

Ըստ միասնական շահագրգիռ կողմերի հանդիպումների արդյունքների եւ SWOT վերլուծության արդյունքների, հանրային կառավարման արդյունավետության տեսանկյունով, ուժեղ կողմերից մեկը, հանրային ծառայություններում էթնիկ փոքրամասնության բարձր ներկայացչությունը անվանվեց: Դրա հետ, կարելի է տեղական հանրային ծառայության բարձրաստիճան աշխատակիցների պատրաստակամությունը փոխադարձ համագործակցության համար համամասնակցային ճանապարհով:

8. ՄՈՆԻԹՈՐԻՆԳ ԵՒ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄ

Ըստ Ճալկայի տեղական զարգացման ռազմավարության պլանավորած ակտիվությունները եւ գործընթացները դիտարկելու, նաեւ դրանց գնահատման համար կարելոր է գնահատման եւ մոնիթորինգի արդյունավետ համակարգի ստեղծում: Դրա նպատակն է ուսումնասիրել տեղական զարգացման ռազմավարությամբ սահմանված խնդիրների լուծման գործընթացը, ձեռք բերված արդյունքները եւ մարտահրավերները:

Մոնիթորինգի եւ գնահատման համար պատասխանատու օրգան կլինի Ճալկայի տեղական զարգացման խմբի կառավարող խորհուրդը, որը կվերահսկի ամբողջ գործընթացը՝ Ճալկայի տեղական զարգացման խմբի ռազմավարությամբ սահմանված գործունեության իրականացում, հասնել նպատակներին, ռազմավարության եւ գործունեության պլանում փոփոխություններ անելու անհրաժեշտությունը եւ այլ խնդիրներ:

Դրանից բացի «Ճալկայի լիգայի» կառավարող խորհրդից առանձին կհամալրվի դրամաշնորհային նախագծերի գնահատման հանձնաժողով, որը կգնահատի նախագծերի համապատասխանությունը ռազմավարության նպատակների հետ եւ առաջնահերթային ուղղությունների հետ: Նշված գործունեության համար հանձնաժողովը կառաջնորդվի դրամաշնորհային ձեռնարկով, որը իրենից ներկայցնում է նախագծերի ֆինանսավորման ուղղեցույց, ներառում է նախագծերի գնահատման եւ որոշումներ ընդունելու գործիքները:

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]